

Veileder

Når skal tiltak i vedlegg II konsekvensutrednes? Vurdering etter § 10 i forskrift om konsekvensutredninger

Kommentarutgave 29.06.2017

Forord

Ny forskrift om konsekvensutredninger trådte i kraft 1. juli 2017. Denne veilederen omhandler § 10 i forskriften: *Kriterier for vurdering av om en plan eller tiltak kan få vesentlige virkninger for miljø eller samfunn*. Formålet med veilederen er å beskrive hva som skal til for at en plan eller et tiltak kan få vesentlige virkninger og følgelig konsekvensutredes.

Veilederen utgis av Klima- og miljødepartementet (KLD) og Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) i fellesskap. Miljødirektoratet har stått for den faglige oppdateringen av gjeldende kriterier, og har innhentet og bearbeidet uttalelser fra berørte fagdirektorat.

Veilederen publiseres i kommentarutgave, og vil bli oppdatert i løpet av høsten 2017.. Vi mottar gjerne kommentarer og synspunkt til foreliggende versjon. Se departementenes nettsteder for kontaktpersoner.

Veilederen er inndelt som følger:

- I kapittel 1 gis det en generell omtale av bestemmelsene i kapittel 3 i forskriften: Vurdering av om planer eller tiltak etter § 8 krever konsekvensutredning.
- I kapittel 2 oppsummeres kriteriene for når en plan eller tiltak kan få vesentlige virkninger og skal konsekvensutredes og det gis innledningsvis en brukerveiledning.
- I kapittel 3 gis det utfyllende kommentar til kriteriene i forskriften § 10, vektlegging av vurderingene, og enkelte eksempler.

Forsidebilde: Jan Hausken i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Innhold

Forord	2
1. Om vurderingen av om planer eller tiltak kan få vesentlige virkninger og skal konsekvensutredes	5
1.1 Generelt om forskriften	5
1.2 Kort om prosess for vurderingen av om vedlegg II tiltak kan få vesentlige virkninger	5
1.3 Om § 10 og bruk av veilederen.....	6
1.4 Hva innebærer det at tiltak med vesentlige virkninger skal konsekvensutredes?	7
1.5 Konsekvenser av mangelfull eller feil vurdering av vesentlig virkninger?	7
2. En kort oversikt over når tiltak i vedlegg II skal konsekvensutredes	9
3. Kriterier for vurdering av om konsekvensutredning utløses	17
3.1 Egenskaper ved planen eller tiltaket (andre ledd)	17
3.1.1 Størrelse, planområde og utforming (bokstav a).....	17
3.1.2 Bruken av naturressurser, særlig arealer, jord, mineralressurser, vann og biologiske ressurser (bokstav b).....	17
3.1.3 Avfallsproduksjon og utslipp (bokstav c)	18
3.1.4 Risiko for alvorlige ulykker og/eller katastrofer (bokstav d)	19
3.2 Lokalisering og påvirkning på omgivelsene (tredje ledd)	20
3.2.1 Verneområder etter naturmangfoldloven (bokstav a)	20
3.2.2 Verneområder etter markaloven (bokstav a)	20
3.2.3 Utvalgte naturtyper (bokstav a).....	21
3.2.4 Prioriterte arter (bokstav a)	21
3.2.5 Vernede vassdrag (bokstav a)	22
3.2.6 Nasjonale laksefjorder og laksevassdrag (bokstav a)	22
3.2.7 Objekter, områder og kulturmiljø fredet etter kulturminneloven (bokstav a)	23
3.2.8 Vedtaksfredete kulturminner (bokstav a)	24
3.2.9 Automatisk fredete kulturminner (bokstav a)	24
3.2.10 Truede arter eller naturtyper (bokstav b).....	25
3.2.11 Verdifulle landskap (bokstav b)	27
3.2.12 Verdifulle kulturminner og kulturmiljøer	29
3.2.13 Nasjonalt eller regionalt viktige mineralressurser (bokstav b).....	31
3.2.14 Områder med stor betydning for samisk utmarksnæring eller reindrift (bokstav b)	33
3.2.15 Områder som er særlig viktige for friluftsliv (bokstav b).....	35

3.2.16 Statlige planretningslinjer, statlige planbestemmelser eller regionale planbestemmelser eller rikspolitiske bestemmelser eller rikspolitiske retningslinjer (bokstav c).....	37
3.2.17 Større omdisponering av LNFR eller områder regulert til landbruk (bokstav d) ...	39
3.2.18 Områder der fastsatte miljøkvalitetsstandarder er overskredet (bokstav e)	41
3.2.19 Konsekvenser for befolkningens helse, for eksempel som følge av vann- eller luftforurensning (bokstav f)	42
3.2.20 Vesentlig forurensning (bokstav g)	43
3.2.21 Klimagassutslipp (bokstav g).....	49
3.2.22 Risiko for alvorlige ulykker som en følge av naturfarer som ras, skred eller flom (bokstav h).....	50
3.3 Egenskaper ved virkningene (fjerde ledd)	52
4. Vedlegg I - Forskriften § 10	53
5. Vedlegg II - Relevant litteratur, veiledning og datasett	54

1. Om vurderingen av om planer eller tiltak kan få vesentlige virkninger og skal konsekvensutredes

1.1 Generelt om forskriften

Forskriften om konsekvensutredninger inneholder to lister over tiltak:

- Vedlegg I som inneholder tiltak som alltid skal konsekvensutredes,
- Vedlegg II som inneholder tiltak som skal vurderes nærmere og konsekvensutredes dersom de kan få vesentlige virkninger for miljø eller samfunn.

Forskriften § 10 omfatter kriterier for vurderingen av vesentlige virkninger av tiltak som inngår i vedlegg II. Vurderingen av vesentlige virkninger gjelder kun for planer og tiltak i vedlegg II som omfattes av forskriften § 8. Tiltak i vedlegg II som behandles etter energiloven, vannressursloven og vassdragsreguleringsloven omfattes av forskriften § 7 og skal konsekvensutredes uten en forutgående vurdering etter kriteriene i § 10.

Bestemmelsene som omhandler vurderingen av vedlegg II-tiltak fremgår av kapittel 3 (§§ 9 – 12) i forskriften. Disse "screening" bestemmelsene er utformet i tråd med EIA-direktivet, og tar også høyde for at saksbehandlingsreglene for planer etter plan- og bygningsloven og tiltak etter sektorlover er ulikt utformet.

1.2 Kort om prosess for vurderingen av om vedlegg II tiltak kan få vesentlige virkninger

Følgende prosess legges til grunn ved vurderingen:

- 1) Forslagstiller skal legge frem nødvendige opplysninger som grunnlag for ansvarlig myndighets vurdering etter forskriften § 9. Opplysningene skal baseres på foreliggende kunnskap. Forslagsstiller skal selv også gjøre en vurdering av om planen eller tiltaket kan få vesentlige virkninger.
- 2) Ansvarlig myndighet skal vurdere om planen eller tiltaket kan få vesentlige virkninger etter § 10.
  - Bestemmelsene for vurderingen av planer etter plan- og bygningsloven er gitt i forskriften § 11. Vurderingen etter § 10 gjøres før planarbeidet starter opp (i oppstartsmøte).
  - Bestemmelsene om vurdering av tiltak etter sektorlover er gitt i § 12. Vurderingen kan gjøres av forslagstiller før søknad sendes eller vurderingen gjøres av ansvarlig myndighet knyttet til behandlingen av mottatt søknad.
- 3) Hvis planen eller tiltaket har vesentlige virkninger:

- For planer etter plan- og bygningsloven: Det skal fremgå av kunngjøring av planoppstart at planen behandles etter forskriften og planforslaget skal ha en konsekvensutredning når planforslaget legges ut til offentlig ettersyn.
- For tiltak etter sektorlover:
  - Forslagstiller legger frem en konsekvensutredning når det søkes om tillatelse *eller*,
  - Ansvarlig myndighet skal ved behandlingen av søknaden etter sektorlov stille krav om tilleggsutredninger dersom tiltaket har vesentlige virkninger og disse virkningene ikke er tilfredsstillende belyst i søknaden.

4) Begrunnelse

Forskriften stiller krav om at vurderingen av vedlegg II tiltak skal begrunnes. I de tilfeller tiltaket er vurdert å få vesentlige virkninger må det vises til utløsende kriterie(er). Hvis saken er vurdert ikke å ha vesentlige virkninger må dette også begrunnes. Begrunnelsen kan være kort. Det avgjørende er at det fremgår av saken at det faktisk er gjort en vurdering etter kriteriene i § 10 for saker som omfattes av vedlegg II.

- For planer etter plan- og bygningsloven skal vurderingen gjøres ved planoppstart og fremgå av varsel om planoppstart eller senest ved utleggelse av planforslaget til offentlig ettersyn.

For tiltak etter sektorlover skal begrunnelsen fremgå ved innstilling til vedtak.

1.3 Om § 10 og bruk av veilederen

Forskriften § 10 er basert på annekset III i EIA-direktivet. Kriteriene for hva som anses som vesentlige virkninger omfatter egenskaper ved tiltaket (annet ledd i forskriften, pkt. 1 i EIA-direktivet annekset III), lokalisering og påvirkning på omgivelsene (tredje ledd i forskriften, pkt. 2 i EIA-direktivet annekset III) og egenskaper ved virkningene (fjerde ledd i forskriften, pkt. 3 i EIA-direktivet annekset III).

Bestemmelsene i EIA-direktivets annekset III gir i liten grad holdepunkter for hva som er å anse som vesentlig virkninger og etterlater stor grad av skjønn. I forskriften er pkt. 2 i annekset III (egenskaper ved omgivelsene) konkretisert i henhold til nasjonale målsettinger definert gjennom Stortingsmeldinger og regelverk er viktige nasjonale miljø- og samfunnsinteresser¹.

Veilederen skal bidra til å klargjøre og avgrense når de ulike kriteriene i § 10 vil utløse krav til konsekvensutredning. I kapittel 3 gis det en mer utførlig omtale av kriteriene og det gis en tabellmessig oppsummering i kapittel 2.

Det legges til grunn at det vil være relativt få planer og tiltak etter § 8 som vil falle inn under forskriftens definisjon av vesentlige virkninger. Et viktig siktepunkt med det reviderte EIA-direktivet er å harmonisere praktiseringen av direktivet i landene som er forpliktet til gjennomføring av direktivet. Det vektlegges i forteksten til direktivet (nr. 27) at screening av

---

¹ Direktivet omfatter miljø, men vårt regelverk er utvidet også til å innbefatte visse andre interesser eller hensyn som utløsende for konsekvensutredning.

vedlegg II har til hensikt å sikre at kun prosjekter med vesentlige virkninger konsekvensutredes i henhold til direktivets bestemmelser. På bakgrunn av lovreguleringen vi har i Norge gjennom plan- og bygningsloven, sektorlover og med naturmangfoldloven og vannforskriften legges det til grunn at saker som ikke blir omfattet av kravet til konsekvensutredning likefult blir tilfredsstillende belyst gjennom den ordinære saksbehandlingen.

Normalt vil det kun være et eller noen få kriterier som er aktuelle å vurdere nærmere i konkrete utbyggingsaker. Ansvarlig myndighet (og forslagsstiller) bør raskt kunne vurdere hvilke av kriteriene i annet og tredje ledd som er aktuelle å vurdere nærmere.

Ettersom det i veilederen er forsøkt konkretisert i hvilke tilfeller både egenskapene ved planen eller tiltaket og lokalisering og egenskaper ved omgivelsene vil innebære vesentlige virkninger og normalt utløse konsekvensutredning, vil vurderingen etter fjerde ledd (egenskaper ved virkningene) ha mindre betydning. Det legges til grunn at irreveribilitet og eventuell samvirke med andre planlagte og realiserte prosjekter (kummulative virkninger) er de sentrale elementene å vurdere. .

Det presiseres at vurderingen etter § 10 skal skje på grunnlag av foreliggende opplysninger, dvs. forslagsstillers informasjon etter § 9 og den kunnskapen som ansvarlig myndighet har tilgang til. I noen tilfeller vil det også være relevant og nødvendig også å innhente vurderinger av fagmyndigheter. I kapittel 3 fremgår det hvor relevant kunnskap finnes og i hvilke tilfeller man bør ta kontakt med fagmyndigheter.

1.4 Hva innebærer det at tiltak med vesentlige virkninger skal konsekvensutredes?

I henhold til forskriften stilles det de samme kravene til en konsekvensutredning av vedlegg II-tiltak som vedlegg I-tiltak. Men for begge typer situasjoner gjelder den generelle bestemmelsen om at "konsekvensutredningens innhold og omfang skal tilpasses den aktuelle planen eller tiltaket, og være relevant for de beslutninger som skal tas." (jf. § 17 første ledd). Det innebærer at det i hver enkelt sak må gjøres en konkret vurdering av hva som er nødvendig å belyse i saken for at det skal kunne fattes et vedtak, herunder om vilkår. Bestemmelsen om høring og sluttbehandling kommer til anvendelse også for vedlegg II-tiltak med vesentlige virkninger og følgelig skal konsekvensutredes.

1.5 Konsekvenser av mangelfull eller feil vurdering av vesentlig virkninger?

Mangelfull eller feil vurdering etter § 10 er ikke et enkeltvedtak etter forvaltningsloven som kan påklages. Men mangelfull eller feil vurdering kan medføre klage på planvedtaket eller gitt tillatelse. En eventuell saksbehandlingsfeil kan føre til ugyldiggjøring og opphevelse av vedtaket. Se tingrettsdommen [Longva vs. staten](#). Det er også innført sanksjoner ved brudd på regelverket om konsekvensutredninger. Saker der interessegrupper eller berørte parter er uenig i vurderingen av vedlegg II tiltak kan også bringes inn for Eftas klageorgan ESA.

2. En kort oversikt over når tiltak i vedlegg II skal konsekvensutredes

I tabellen under gir et kort oppsummering av når en plan eller et tiltak kan få vesentlige virkninger etter forskriften § 10.

Når det i tabellen sies at kriteriet *normalt vil utløse konsekvensutredning* skal det gjøres en konkret vurdering av grad av påvirkning. Det legges til grunn at størrelse på tiltaket (annet ledd bokstav a) og om virkningene er reversible eller ikke (§ 10 fjerde ledd) er de viktigste elementene som inngår i denne vurderingen. I tillegg må det gjøres en vurdering av de samlede virkninger med andre tiltak i influensområdet innebærer at samlet påvirkning på de aktuelle kriteriene blir vesentlige (§ 10 fjerde ledd).

Dersom det er et stort tiltak vil konsekvensutredning utløses, og da særlig i de tilfeller inngrepet er irreversibelt. Hvis tiltaket er lite og påvirkningen marginal, vil det normalt ikke utløse konsekvensutredning.

Egenskaper ved planen eller tiltaket (andre ledd)	
a) Størrelse, planområde og utforming	
	Det skal gjøres en konkret vurdering av størrelse på planen eller tiltaket, planområde og utforming.
b) Bruken av naturressurser, særlig arealer, jord, mineralressurser, vann og biologiske ressurser	
	Det skal vurderes om planen eller tiltaket forutsetter bruk av naturressurser for gjennomføring eller drift, eller om naturressurser inngår i en produksjonsprosess. Dersom planer og tiltak medfører omfattende bruk av ressurser, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.
c) Avfallsproduksjon og utslipp	
Avfallsproduksjon	Dersom uttak og utnyttelse av metalliske malmer og uorganiske energimineraler vil medføre en høyere andel overskuddsmasse enn produktmengde (dvs. mer enn 50% av det totale uttaksvolumet), eller avfallet omfatter metalliske malmer som for eksempel jern, nikkel, titan og molybden vil dette normalt utløse konsekvensutredning.
Utslipp	Dersom planen eller tiltaket omfatter utslipp av prioriterte miljøgifter , vil dette normalt utløse konsekvensutredning.
d) Risiko for alvorlige ulykker og/eller katastrofer	

	<p>Vurdering av vesentlige virkninger knyttet til risiko for alvorlige ulykker må baseres på om planen eller tiltaket kan føre til ulykker som har store konsekvenser for de omkringliggende omgivelser. Dette er da avhengig av både egenskapene ved det tiltak eller den plan som er planlagt gjennomført og ikke minst egenskapene i de omkringliggende omgivelsene som vil kunne utsettes for en ulykke, for eksempel befolkningstetthet og tidligere etablerte virksomheter og aktiviteter. Hvis risikoen for alvorlige ulykker i et område stiger, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.</p>
--	--

Lokalisering og påvirkning på omgivelsene (tredje ledd)	
a) Verneområder etter naturmangfoldloven kapittel V eller markaloven § 11, utvalgte naturtyper (naturmangfoldloven kapittel VI), prioriterte arter, vernede vassdrag, nasjonale laksefjorder og laksevassdrag, objekter, områder og kulturmiljø fredet etter kulturminneloven	
Vern etter naturmangfoldloven eller markaloven	Dersom en plan eller et tiltak er lokalisert helt eller delvis innefor et eksisterende, foreslått eller midlertidig verneområde, vil dette normalt utløse konsekvensutredning. Også inngrep nært opp til et verneområde kan utløse konsekvensutredning dersom tiltaket kommer i konflikt med verneformålet for området.
Utvalgte naturtyper (naturmangfoldloven kapittel VI)	Dersom en plan eller et tiltak kan forringe en utvalgt naturtype når det gjelder utbredelse eller forekomstenes økologiske tilstand, kan dette normalt utløse konsekvensutredning. Ved vurdering av om naturtypen kan bli forringet, må det blant annet legges vekt på hvilken virkning tiltaket kan forventes å ha på forekomsten, hvor utbredt naturtypen er og hvilken verdi den aktuelle forekomsten har for naturtypen som helhet.
Prioriterte arter	Dersom en plan eller et tiltak kan påvirke prioriterte arter og ev. økologiske funksjonsområder negativt vil dette normalt utløse konsekvensutredning.

Verneede vassdrag	Dersom en plan eller et tiltak påvirker verdier som ligger til grunn for vern av vassdrag vil dette normalt utløse konsekvensutredning.
Nasjonale laksefjorder og laksevasdrag	Dersom en plan eller et tiltak kan forringe beskyttelsesregimet for de viktigste laksebestandene, kan det utløse konsekvensutredning. Dersom regimet åpner for det aktuelle tiltaket, skal det gjøres en vurdering av tiltakets størrelse, plassering og egenskaper og virkningen av en gjennomføring av tiltaket. Det må også vurderes om det er andre planlagte tiltak i eller i nærheten av området. I slike tilfeller vil det være de samlede virkningene som bestemmer om konsekvensutredning utløses.
Objekter, områder og kulturmiljø fredet etter kulturminneloven	Dersom en plan eller et tiltak er lokalisert helt eller delvis innenfor kulturminner eller kulturmiljø som er fredet, midlertidig fredet eller foreslått fredet etter kulturminneloven, vil det normalt utløse konsekvensutredning. For automatisk fredete kulturminner må gjøres en faglig vurdering, særlig når det gjelder tidsdybde, for å vurdere om konsekvensutredning vil utløses. For tiltak eller planer som er foreslått plassert utenfor, men nær inntil områder med automatisk fredete kulturminner som inngår i et kulturmiljø med stor tidsdybde, må det foretas en vurdering med utgangspunkt i bestemmelsene i kulturminneloven § 3 som må legges til grunn.
b) Truede arter eller naturtyper, verdifulle landskap, verdifulle kulturminner og kulturmiljøer, nasjonalt eller regionalt viktige mineralressurser, områder med stor betydning for samisk utmarksnæring og reindrift og områder som er særlig viktige for friluftsliv	
Truede arter eller naturtyper	Dersom en plan eller et tiltak er lokalisert helt eller delvis innenfor lokaliteter av truede naturtyper eller leveområder/funksjonsområder for truede arter, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.
Verdifulle landskap	Dersom en plan eller et tiltak helt eller delvis er lokalisert innenfor

	<p>verdensarvområder, helhetlige kulturlandskap, utvalgte kulturlandskap i jordbruket, kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse, nasjonalt/regionalt sjeldne og representative landskap med særlige kvaliteter, landskap med særlig lokal verdi, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.</p>
Verdifulle kulturminner/kulturmiljøer	<p>Dersom en plan eller et tiltak helt eller delvis er lokalisert innenfor områder regulert til bevaring gjennom plan- og bygningsloven, er omfattet av hensynssoner, arealformål eller bestemmelser for å ivareta verdier, eller er helt eller delvis innenfor områder som er omfattet av NB!-registeret (register for nasjonale kulturhistoriske bymiljøer), statlig listeførte landsverneplaner, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.</p>
Nasjonalt eller regionalt viktige mineralressurser	<p>Dersom en plan eller et tiltak medfører at det blir vanskelig eller umulig å utnytte en mineralforekomst av nasjonal og regional betydning, en tildelt utvinningsrett eller et prospekt, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.</p> <p>Dersom en plan eller et tiltak innebærer omfattende båndlegging av en mineralressurs der det er iverksatt uttak av ressursen, bør det foretas en vurdering av betydningen av gjenstående del av mineralressursen. Dette gjelder også dersom mineralressursen er båndlagt av andre planer og tiltak av nyere dato. For planer og tiltak som ikke berører registrerte mineralressurser direkte, men som er lokalisert nært forekomster, utvinningsretter eller prospekter, vil det måtte gjøres en konkret vurdering av om og hvordan tiltaket vil kunne påvirke framtidig utnyttelse av ressursen.</p>
Områder med stor betydning for samisk utmarksnæring og reindrift	<p>Planer og tiltak som hindrer eller i vesentlig grad vanskeliggjør utøvelsen av utmarksnæringen, vil normalt utløse konsekvensutredning. Planer og tiltak som kun har mindre innvirkning på muligheten</p>

	<p>til å utøve samiske utmarksnæringer utløser ikke konsekvensutredning. Dersom en plan eller et tiltak helt eller delvis er lokalisert innenfor reinbeiteområder, områder som utgjør minimumsbeiter og særverdiområder, særlig flyttleier, brunstland, kalvingsland, sentrale luftingsområder, områder for merking, skilling og slakting, kan dette også utløse konsekvensutredning dersom områdene har stor betydning for samisk utmarksnæring og reindrift.</p>
Områder som er særlig viktige for friluftsliv	<p>Dersom en plan eller et tiltak er lokalisert innenfor områder sikret til friluftslivsformål, områder verdsatt til viktig og svært viktig, markaområder, og områder som er vurdert viktige i plansammenheng, på tvers av overordnede turruter, innenfor viktige områder til sjøs, langs sjø og vassdrag eller større, mindre tilrettelagte turområder, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.</p>
<p>c) Statlige planretningslinjer, statlige planbestemmelser eller regionale planbestemmelser gitt i medhold av plan- og bygningsloven av 27. juni 2008 eller rikspolitiske bestemmelser eller rikspolitiske retningslinjer gitt i medhold av plan- og bygningsloven av 14. juni 1985</p>	
Statlig planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, strandsone, klima- og energiplanlegging	<p>Dersom en plan eller et tiltak vil komme i konflikt med formålet eller konkrete retningslinjer i de statlige planretningslinjene/planbestemmelsene, eller det er manglende samsvar med føringer/retningslinjer i regional plan om temaet, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.</p>
Rikspolitiske retningslinjer for barn og unge, verna vassdrag	
Rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre	
<p>d) Større omdisponering av landbruks-, natur- og friluftsområder eller områder som er regulert til landbruk og som er av stor betydning for landbruksvirksomhet</p>	
Områder regulert til landbruk eller LNF(R)	<p>Viktig dyrka mark finnes i arealkategoriene LNF(R) i kommuneplanens arealdel, og områder avsatt til landbruksformål i reguleringsplan, enten som eneste formål eller samlet til landbruks-, natur- og friluftslivsformål. Omdisponering av slike områder vil normalt utløse konsekvensutredning. Med omdisponering menes at tiltaket beslaglegger arealene</p>
LNF(R) i kommuneplanens arealdel	

	varig slik at disse ikke kan tas i bruk til landbruksproduksjon igjen. Her må det gjøres en konkret faglig vurdering, der arealkategori og jordkvalitet er viktige utgangspunkt.
e) Økt belastning i områder der fastsatte miljøkvalitetsstandarder er overskredet	
Miljøkvalitetsstandard for vann	Dersom en plan eller et tiltak kan medføre overskridelse av grenseverdier for økologisk og kjemisk tilstand, vil dette normalt utløse konsekvensutredning.
f) Konsekvenser for befolkningens helse, for eksempel som følge av vann- eller luftforurensning	
	Mulige vesentlige virkninger for menneskers helse som en følge av en plan eller et tiltak må i stor grad baseres på konkrete faglige vurderinger og foreliggende kunnskap om sammenhengen mellom påvirkningsfaktorer og helse. Utgangspunktet for vurderingen er konsekvenser for påvirkningsfaktorene, alvorlighet og omfang og andre ytre miljøfaktorer. Høy sannsynlighet kombinert med alvorlig konsekvens, og lav sannsynlighet kombinert med alvorlig konsekvens, vil normalt gi konsekvensutredning.
g) Vesentlig forurensning eller klimagassutslipp	
Forurensning til luft	Dersom en plan eller et tiltak kan medføre vesentlig økning av antall personer som utsettes for luftforurensningen, eller vesentlig økning i forurensningsnivå i forhold til etablerte kriteriesett (luftkvalitetskriterier, T-1520), vil dette normalt utløse konsekvensutredning.
Forurensning til vann	Dersom en plan eller et tiltak kan føre til at miljøtilstanden i vannforekomsten kan bli forringet fra en tilstandsklasse til en annen, eller allerede er dårligere enn god, vil det normalt utløse konsekvensutredning
Forurensning til sedimenter	Dersom en plan eller et tiltak kan føre til at miljøtilstanden i vannforekomsten, inkludert kjemisk tilstand i sedimentet, kan bli forringet fra en tilstandsklasse til en annen, eller allerede er dårligere enn

	god, vil det normalt utløse konsekvensutredning.
Forurensning til grunn	Dersom en plan eller et tiltak kan føre til at grunnen forurenses på en slik måte at det kan være risiko for menneskers helse og for miljøet, at det er risiko for helse og miljø i nærliggende områder, når det er risiko for at fremtidig arealbruk i vesentlig grad begrenses, eller det er endring av arealplaner som berører allerede forurensede områder eller områder med mistanke om forurenset grunn, vil det normalt gi konsekvensutredning.
Ubehagelig lukt	Dersom en plan eller et tiltak kan føre til risiko for at luktinnholdet overstiger 1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i mer enn 1 % av timene i en måned, eller "gjenkjennbar plagsom lukt" i mer enn 1 % av timene i en måned, vil det normalt utløse konsekvensutredning.
Støy	Dersom en plan eller et tiltak kan føre til vesentlig økning i antall personer som utsettes for støy, eller vesentlig økning i støynivå jf. anbefalinger i T-1442/2016, vil det normalt utløse konsekvensutredning.
Stråling	Dersom en plan eller et tiltak kan føre til økte stråledoser til befolkningen og forurensning av det ytre miljø eller potensial for ulykker med virkninger utenfor anleggets område, vil det normalt utløse konsekvensutredning.
Klimagass	De viktigste klimagassene er karbondioksid (CO_2), metan (CH_4), lystgass (N_2O) og fluorholdige gasser som HFK og PFK. Kortlevde klimadrivere som svart karbon (BC) er også relevant. En vurdering av hva som bør regnes som vesentlige klimagassutslipp, bør ta utgangspunkt i mengde utslipp som skjer umiddelbart og om det har store utslipp gjennom livsløpet.
h) Risiko for alvorlige ulykker som en følge av naturfarer som ras, skred eller flom	
Flom- og skredfare	Dersom en plan eller et tiltak kan gi økt fare for alvorlige flom- og/eller skredsituasjoner, vil dette normalt utløse konsekvensutredning. Dette omfatter planer og tiltak som i seg selv medfører

	<p>økt fare (sannsynlighet) for alvorlige flom- og skredsituasjoner, og planer og tiltak som foreslås lokalisert i områder hvor det fra før foreligger fare for flom eller skred. Ny kunnskap om fareområder og effekter av klimaendringer kan føre til at områder som tidligere har vært ansett som tilstrekkelig sikre for f.eks. utbygging, ikke lenger tilfredsstiller kravene.</p>
	<p>Helt eller delvis innenfor områder der planer/tiltak kan utløse flom og skred</p>
<p>Egenskaper ved virkningene (fjerde ledd)</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - Virkningenes intensitet og kompleksitet - Sannsynlighet for at virkningene inntreffer og når de inntreffer - Varighet og hyppighet - Mulighet for å begrense eller reversere virkningene - Om virkningene strekker seg over landegrensene - Samlede virkninger av forslaget til plan eller tiltak og andre eksisterende, godkjente eller planlagte planer eller tiltak 	<p>Her skal det særlig ses hen til om virkningene kan begrenses eller reverseres og de samlede virkninger av tiltaket sett i forhold til gjennomførte og planlagte tiltak innen influensområdet.</p>

3. Kriterier for vurdering av om konsekvensutredning utløses

Virkningene av en plan eller et tiltak vil variere. Sammen med egenskaper ved planen eller tiltaket (andre ledd) og lokalisering og påvirkning på omgivelsene (tredje ledd), skal det også i nødvendig grad gjøres en vurdering av egenskaper ved virkningene (fjerde ledd).

3.1 Egenskaper ved planen eller tiltaket (andre ledd)

Utgangspunktet for å vurdere om en plan eller et tiltak kan få vesentlige virkninger, er en konkret vurdering av planen eller tiltaket. I det følgende er det listet opp flere faktorer som skal inngå i en slik vurdering, jf. andre ledd i forskriften.

3.1.1 Størrelse, planområde og utforming (bokstav a)

Viktige forhold å ta med i vurderingen er planen eller tiltakets størrelse, planområde og utforming. arealavgrensning, inkludert ev. midlertidige arealbehov; planen eller tiltakets bebygde areal, volum, lengde, dybde, høyde etc.; arrondering innenfor planområdet; planen eller tiltakets formål/produkt - antall enheter, produsert volum/antall osv.; lagerkapasitet for råvarer, halvfabrikata og ferdige produkter; transportbehov osv. Der planen eller tiltaket innebærer nødvendige følgetiltak som f.eks. rydding av skog, etablering av atkomstvei, nettilkobling, havner osv., skal disse være en del av vurderingen.

Det må gjøres en konkret vurdering av egenskaper ved det aktuelle tiltaket sett opp mot hvilke kvaliteter som ligger til grunn for at det aktuelle området er verdifullt. Store, ruvende tiltak kan påvirke mer enn små og lavere tiltak, avhengig av omgivelsene. Tiltak som bryter sterkt med omgivelsene vil påvirke annerledes enn de som er tilpasset omgivelsene. Ulik plassering og arrondering kan gi ulik påvirkning på kvalitetene i et område. En plassering høyt i terrenget vil ha en annen påvirkning enn en plassering i et dalsøkk. Dersom tiltaket planlegges under bakken, kan dette påvirke f.eks. mineralressurser, mens påvirkningen på mange andre kvaliteter ofte vil være mindre.

Synlighet/visuell påvirkning er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak i eller i nærheten av verdifulle landskap, kulturmiljøer eller viktige friluftslivsområder der opplevelsen av omgivelsene er viktig for beboere og brukere. Planer og tiltak som blir svært synlige kan endre og påvirke opplevelsen av områdene.

3.1.2 Bruken av naturressurser, særlig arealer, jord, mineralressurser, vann og biologiske ressurser (bokstav b)

Her vurderes om planen eller tiltaket forutsetter bruk av naturressurser for gjennomføring eller drift, eller om naturressurser inngår i en produksjonsprosess. Dette kan omfatte eksempelvis sand, grus, stein, leire, kalk, olje, torv, naturgass, eller fornybare ressurser som trevirke eller annen biomasse, fiskeråstoff, vann osv. Både omfang, kvalitet og kvantitet, og om ressursen er fornybar skal inngå i vurderingen.

Planer og tiltak som medfører omfattende bruk av ressurser, kan få vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning med tanke på framtidig tilgang til ressurser i områder der det er

få eller ingen tilsvarende forekomster med samme egenskaper og kvaliteter. Eksempelvis vil fare for at det langsiktige uttaket av grunnvann vil kunne overstige tilgjengelig grunnvannsressurs, utløse konsekvensutredning.

Det må også vurderes om planen eller tiltaket forutsetter bruk av naturressurser som ikke finnes lokalt, men som må transporteres fra annet hold, eller forutsetter for eksempel etablering av eller utvidelser av eksisterende vannforsyning. Eksempelvis må byggeråstoffer ofte transporteres over stadig lengre avstander for at lokale behov skal dekkes, noe som medfører økt miljøbelastning.

Dersom planen eller tiltaket kan forhindre en senere utnyttelse av kvalitativt eller kvantitativt viktige ressurser, skal dette vurderes og tillegges vekt (jf. også tredje ledd bokstav c) om mineralressurser).

3.1.3 Avfallsproduksjon og utslipp (bokstav c)

Ulike tiltak vil generere ulike mengder avfall og utslipp – organisk/uorganisk, fast/flytende/gass, forurensende/ikke forurensende osv. Som regel vil det ikke være avfallet eller utslippet i seg selv som utløser konsekvensutredning, men egenskaper ved området eller hvilke virkninger avfallet eller utslippet kan ha på samfunn og miljø (eksempelvis forurensning). I noen tilfeller kan imidlertid avfall eller utslipp være en så sentral del av tiltaket at dette alene kan utløse konsekvensutredning.

Overskuddsmasser fra mineralproduksjon

Uttak og bearbeiding av forekomster av metalliske malmer og uorganiske energimineraler vil alltid medføre store mengder overskuddsmasse, fordi forekomstene har lavt innhold av det som skal tas ut (utgjør ofte ikke mer enn 0,5% - 10% av totalt uttak). Dersom uttak og utnyttelse vil medføre en høyere andel overskuddsmasse enn produktmengde (dvs. mer enn 50% av det totale uttaksvolumet), eller avfallet omfatter metalliske malmer som for eksempel jern, nikkel, titan og molybden vil dette som regel være å betrakte som vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning såfremt overskuddsmassene ikke kan brukes som en sekundærressurs.

Ved uttak og bearbeiding av forekomster av naturstein og industrimineraler vil mengden mineralavfall variere avhengig av hva slags mineraler som ønskes utvunnet og/eller hvilke sluttprodukter uttaket skal resultere i. For eksempel vil et uttak av skifer og blokkstein normalt sett medføre en stor andel mineralavfall i form av skrotmasser, mens et uttak av tørrmurestein medfører en mindre andel mineralavfall fordi en høyere andel av uttaket vil kunne nyttiggjøres som sluttprodukt. Når det gjelder byggeråstoffer som for eksempel sand, grus og pukk, vil uttak og bearbeiding normalt sett ikke medføre store mengder mineralavfall fordi det aller meste av det som tas ut er eller blir et produkt. En vurdering av vesentlige virkninger og plikt til konsekvensutredning må baseres på en konkret vurdering.

Utslipp

Det skal gjøres en vurdering av om planen eller tiltaket medfører utslipp av forurensende stoffer, støy, stråling, eller utslipp av klimagasser. Både utslippsmengde og konsentrasjon må vurderes. Dersom planen eller tiltaket omfatter utslipp av [prioriterte miljøgifter](#), vil dette

som regel betraktes som vesentlige virkninger og vurderes nærmere i en konsekvensutredning.

Se ellers under veilederens kapittel om "Lokalisering og påvirkning på omgivelsene" om virkninger knyttet til forurensning som følge av avfallsproduksjon og utslipp, og klimagassutslipp (bokstav g).

3.1.4 Risiko for alvorlige ulykker og/eller katastrofer (bokstav d)

Eksempler på alvorlige ulykker som kan følge gjennomføringen av en plan eller tiltak, kan være store ulykker i trafikk eller med offentlig kommunikasjonsmidler, kollaps av bruer eller bygninger, brann eller ulykke med farlig gods på vei og i tunneller og faren for brann, eksplosjon og utslipp av giftig gass i forbindelse med virksomheter med farlige stoffer/kjemikalier. I tillegg vil etablering av tiltak nær sårbare områder eller objekter som skoler, barnehager, sykehus og sykehjem, store idrettsarenaer og boligområder, være avgjørende for om en ulykke vil utvikle seg til en alvorlig ulykke.

Brann og eksplosjonsfare er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak som omfatter lagring av brennbare gasser eller fossilt brensel, olje, petrokjemiske og kjemiske produkter. Det gjelder også for eksempel ulike typer kjemisk industri, avfallshåndtering og gjenvinning eller destruering av eksplosjonsfarlige stoffer.

Også planer og tiltak som planlegges lokalisert i nærheten av farlige anlegg, kan medføre risiko for alvorlige ulykker. DSBs database [FAST](#) gir en oversikt over anlegg som lagrer farlige stoffer. DSB sender også årlig ut en oversikt over storulykkevirksomheter til kommuner og fylker.

Vurdering av vesentlige virkninger knyttet til risiko for alvorlige ulykker må baseres på om planen eller tiltaket kan føre til ulykker som har store konsekvenser for de omkringliggende omgivelser. Dette er da avhengig av både egenskapene ved det tiltak eller den plan som er planlagt gjennomført og ikke minst egenskapene i de omkringliggende omgivelsene som vil kunne utsettes for en ulykke, for eksempel befolkningstetthet og tidligere etablerte virksomheter og aktiviteter. Hvis risikoen for alvorlige ulykker i et område stiger, vil dette normalt betraktes som vesentlige virkninger og utløse krav om konsekvensutredning.

Det er generelle krav om gjennomføring av risiko- og sårbarhetsanalyser for etablering av planer for utbygging gjennom både plan- og bygningsloven (§ 4-3) og i ulike sektorregelverk knyttet til etablering av virksomhet. Det vil være krav om gjennomføring av slike analyser uavhengig av om tiltaket eller planen utløser konsekvensutredning. Dette er i seg selv viktig grunnlag for myndighetenes beslutninger om gjennomføring av tiltak og planer, blant annet når det gjelder etablering av virksomhet som håndterer farlige stoffer. Disse analysene må også sees i sammenheng med forskrift om konsekvensutredning.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap utgir en rekke veiledere og temasider som kan være nyttige i vurderingene: [Sikkerheten rundt storulykkevirksomheter](#), [Samfunnssikkerhet i arealplanlegging](#), [Farlige stoffer, eksplosiver og transport av farlig gods](#).

3.2 Lokalisering og påvirkning på omgivelsene (tredje ledd)

3.2.1 Verneområder etter naturmangfoldloven (bokstav a)

Naturmangfoldloven avløste den tidligere naturvernloven, og har fem vernekategorier, jf. kapittel V. [Områdevern](#) §§ 35-39: nasjonalparker, landskapsvernområder, naturreservater, biotopvernområder og marineverneområder. Etter naturmangfoldloven § 77 gjelder verneforskrifter opprettet med hjemmel i tidligere naturvernlover fortsatt. Det er etter naturmangfoldloven § 45 også hjemmel for å gi forskrift om midlertidig vern av et område for å hindre at verneverdier går tapt mens spørsmålet om områdevern blir vurdert. Kriteriet

Verneområder er omfattet av forskrifter som gir rammer for hva som kan tillates. Foto: Mari Lise Sjong.

omfatter også områder som er foreslått vernet etter naturmangfoldloven § 43, dvs. der et verneforslag er kunngjort.

Hvert enkelt område har en verneforskrift som utdyper formålet med vernet og som gir bestemmelser om hva som ikke er tillatt innenfor områdets grenser. Områdeavgrensning og verneforskrift finnes i [Naturbase](#). Verneforskriften for de enkelte områdene tillater i utgangspunktet ikke inngrep eller påvirkning som vil berøre verneverdiene negativt. Dette gjelder innenfor verneforskriftens geografiske virkeområde. Også inngrep eller påvirkning utenfor det avgrensede området kan på ulike måter komme i konflikt med verneformålet for et verneområde.

En plan eller et tiltak som vil kunne påvirke verneformålet i et eksisterende, foreslått eller midlertidig verneområde negativt, kan betraktes som å medføre vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning.

3.2.2 Verneområder etter markaloven (bokstav a)

Med hjemmel i [Lov om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner](#) (markaloven) §11 kan områder med store naturopplevelsesverdier og særskilte kvaliteter for friluftslivet vernes. Slike områder kan også vernes midlertidig for å forhindre skade på verneverdier. Så langt er 32 områder foreslått vernet etter markaloven, og for fire av disse er vernet

gjennomført (Hauktjern og Spinneren i Østmarka, og Skjennungsåsen og Godbekken i Nordmarka Syd).

Som for verneområder etter naturmangfoldloven, er det verneforskriften som gir formålet med vernet og rammene for hva som er tillatt. Grensene for verneområder etter markaloven er avmerket i [Naturbase](#) (Friluftsliv, verna), slik at det er enkelt å se om et planlagt tiltak helt eller delvis vil berøre området. Disse områdene er av nasjonal interesse.

Tiltak som er foreslått helt eller delvis innenfor fastsatte eller foreløpige grenser til verneområde må vurderes i forhold til de konkrete verdiene som er beskrevet (se [verneforslag](#)), og de generelle rammer som markaloven gir. En plan eller et tiltak som vil påvirke et eksisterende, foreslått eller midlertidig verneområde negativt/ikke er i tråd med verneforskrift og/eller forvaltningsplan, vil som regel betraktes som å medføre vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning.

3.2.3 Utvalgte naturtyper (bokstav a)

I medhold av naturmangfoldloven § 52 kan regjeringen gi en naturtype en særskilt status som "utvalgt naturtype". Hvilke naturtyper dette gjelder framgår av [forskrift om utvalgte naturtyper](#).

Utvalgte naturtyper skal tas særlig hensyn til slik at forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand unngås, jf. naturmangfoldloven § 53. Vurderingene er knyttet til naturtypen som sådan, og ikke utelukkende til den enkelte forekomsten. Det vil normalt være utarbeidet en handlingsplan for den utvalgte naturtypen, som blant annet gir informasjon om påvirkningsfaktorer. Handlingsplanene finner du på [Miljødirektoratets hjemmesider](#). Kartlagte forekomster av utvalgte naturtyper finnes som et eget kartlag i [Naturbase](#). Er det uklart om det dreier seg om en utvalgt naturtype, bør Fylkesmannens miljøvern avdeling kontaktes for videre vurdering.

En plan eller et tiltak som kan forringe naturtypens utbredelse eller forekomstenes økologiske tilstand, må anses å medføre vesentlige virkninger, og utløse konsekvensutredning. Ved vurdering av om naturtypen kan bli forringet, må det blant annet legges vekt på hvilken virkning tiltaket kan forventes å ha på forekomsten, hvor utbredt naturtypen er og hvilken verdi den aktuelle forekomsten har for naturtypen som helhet.

3.2.4 Prioriterte arter (bokstav a)

Naturmangfoldloven § 23 åpner for å gi truede arter, ansvarsarter og arter det er knyttet internasjonale forpliktelser til, en særskilt sikring ved at de får status som prioriterte arter gjennom egen [forskrift](#).

Kartlagte forekomster av disse artene, inkludert ev. økologiske funksjonsområder, finnes under kartlaget «Arter av særlig stor forvaltningsinteresse» i [Naturbase](#). Uttak, skade eller ødeleggelse av prioriterte arter er forbudt. For dverggås, svarthalespove, elvesandjeger, klippeblåvinge og rød skogfrue er det også gitt regler om ivaretagelse av artens økologiske funksjonsområder gjennom bærekraftig bruk. Dette er områder som arten er særlig

avhengig av, slik som for eksempel hekkeområder og rasteområder for fugl. I slike områder er enkelte særlig skadelige og ødeleggende tiltak og handlinger forbudt. Planer og tiltak som kan påvirke prioriterte arter og ev. økologiske funksjonsområder negativt vil som regel regnes å ha vesentlige virkninger, og utløse krav om konsekvensutredning.

3.2.5 Vernede vassdrag (bokstav a)

Vassdrag er viktige elementer i norsk natur. 389 av dem er vernet mot kraftutbygging gjennom [Verneplan for vassdrag](#). Til sammen skal disse utgjøre et representativt utsnitt av Norges vassdragsnatur. Grunnlaget for vernet er avveininger mellom verneverdier og brukerinteresser der urørt natur, naturvitenskap, friluftsliv, landskap, vilt/fisk, kulturminner, vannkvalitet og reindrift/landbruk er vurdert. Det er også lagt vekt på vassdragenes helhetsinntrykk.

Verneplanen er en bindende instruks til forvaltningen om ikke å gi konsesjon for regulering eller utbygging av bestemte vassdrag til kraftproduksjonsformål. Stortinget har forutsatt at verneverdiene i vernede vassdrag skal søkes ivaretatt også mot andre inngrep enn kraftutbygging. Eksempler på slike inngrep er vegbygging, masseuttak, vannuttak, forbygning/strandkledning, flomvern, kanalisering, bygg/anlegg og forurensning. Det er først og fremst vassdragsbeltet, dvs. hovedelver, sideelver, større bekker, sjøer og tjern og et område på inntil 100 meters bredde langs sidene av disse som skal ivaretas. Også andre deler av nedbørfeltet som det er faglig dokumentert at har betydning for vassdragets verneverdi skal imidlertid ivaretas. Jf. også [Rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag](#). Planer eller tiltak som vil påvirke negativt de verdier som ligger til grunn for vernet vil normalt utløse krav om konsekvensutredning.

Dersom verdier som ligger til grunn for vernet blir påvirket, kan dette utløse konsekvensutredning. Foto: Mari Lise Sjong.

3.2.6 Nasjonale laksefjorder og laksevassdrag (bokstav a)

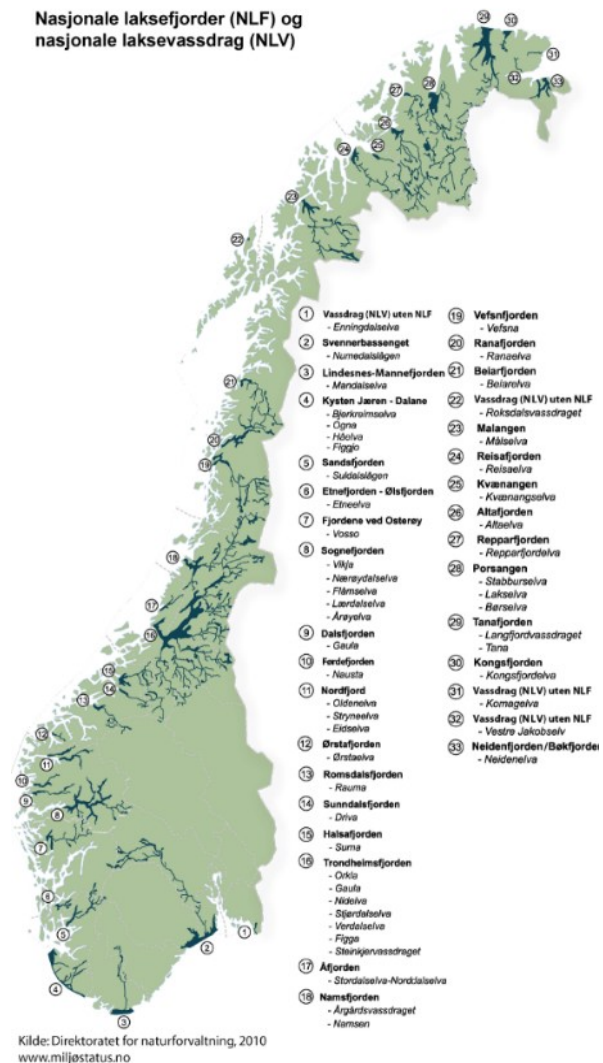
Laks er en ansvarsart for Norge, og vi har forpliktet oss internasjonalt, blant annet gjennom ratifisering av NASCO-konvensjonen, til å ta vare på det biologiske mangfoldet innen arten laks. Stortinget har opprettet 29 nasjonale laksefjorder og 52 nasjonale laksevassdrag og for å gi et utvalg av de viktigste laksebestandene særlig beskyttelse. Ordningen omfatter ca. 75

prosent av den norske villaksressursen og omfatter i dag i all hovedsak store bestander med god bestandsstatus.

Ordningen er hjemlet i [Lov om laksefisk og innlandsfisk](#) § 7 a. Laksebestandene som inngår i ordningen skal beskyttes mot inngrep og aktiviteter i vassdragene og i de nærliggende fjord- og kystområdene. Nasjonale laksefjorder og nasjonale laksevassdrag er avmerket i [Lakseregisterets](#) kartløsning. Laksevassdragene har en punktreferanse til munningen.

Beskyttelsesregimet for nasjonale laksevassdrag og laksefjorder skal sikre villaksen en særlig beskyttelse, og bygger på forutsetningen om at summen av endringer i aktivitetene i vassdragene og fjordene over tid ikke skal medføre økt, men snarere redusert risiko for villaksen. Regimet åpner likevel for nye tiltak og aktiviteter dersom disse ikke medfører økt risiko. [St.prp. nr. 32 \(2006-2007\) Om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder](#) gir en oversikt over beskyttelsesregimet i nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder og hvilke vurderinger som skal gjøres for å vurdere om tiltak kan gjennomføres. I beskyttelsesregimet fastslås det at det ikke skal gjennomføres nye tiltak som kan være til nevneverdig skade for laksen.

Ved vurderingen av om en plan eller et tiltak kan få vesentlige virkninger skal det først gjøres en vurdering opp mot beskyttelsesregimet nevnt over. Dersom regimet åpner for det aktuelle tiltaket, skal det gjøres en vurdering av tiltakets størrelse, plassering og egenskaper og virkningen av en gjennomføring av tiltaket. Det må også vurderes om det er andre planlagte tiltak i eller i nærheten av området. I slike tilfeller vil det være de samlede virkningene som bestemmer om virkningene er vesentlige. Se også [Forskrift om særskilte krav til akvakulturrelatert virksomhet i eller ved nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder](#).

3.2.7 Objekter, områder og kulturmiljø fredet etter kulturminneloven (bokstav a)

En del kulturminner og kulturmiljøer med særlig stor verdi er gitt en formell status etter kulturminne-loven. Områdene beskrives nærmere under. Presentasjon av kulturminnedata på kart finnes i [Kulturminnesøk](#), som er en åpen kartløsning, eller i Riksantikvarens

passordbeskyttede kulturminnedatabase Askeladden. Kulturminnedata er også tilgjengelige via Norge Digitalt og [Geonorge](#).

Kriteriet omfatter alle kulturminner og kulturmiljøer som er fredet i medhold av kulturminneloven, både de som er automatisk fredet, og de som er fredet ved enkeltvedtak eller forskrift, samt de som er vernet etter §14. Kriteriet gjelder også der det er fremmet forslag om fredning etter §§ 15, 19, 20 og 22 a er fremmet. Det gjelder fra det tidspunkt forslaget er lagt ut til offentlig ettersyn, jf. kulturminneloven § 22, nr. 2. På samme måte gjelder kriteriet for kulturminner og kulturmiljø der det er gjort vedtak om midlertidig fredning, jf. kulturminneloven § 22, nr. 4 for å sikre verneverdiene inntil endelig fredningsvedtak er fattet/avgjort.

Planer og tiltak som lokaliseres helt eller delvis innenfor områder som nevnt over, vil som regel medføre vesentlige virkninger og krav om konsekvensutredning.

3.2.8 Vedtaksfredete kulturminner (bokstav a)

For tiltak eller planer som er foreslått plassert utenfor, men nær inntil fredningsgrensene for kulturminner som er fredet ved enkeltvedtak eller forskrift etter kulturminneloven, vil det være bestemmelsene i fredningsvedtak, fredningsforskrift, eventuelt også forvaltningsplan i tillegg, eller bestemmelsene i fredningsforslaget, som avgjør om et tiltak kan få vesentlige virkninger. Det vil alltid være formålet med fredningen som er utgangspunkt for slike vurderinger. Vedtaket med fredningsbestemmelser (§§ 15 og 19) eller fredningsforskriften (§§ 20 og 22 a) utdyper formålet med fredningen, dvs. hvilke verdier fredningen først og fremst skal ivareta. Fredningsvedtak fra perioden 1923-78 er ofte svært kortfattet. For disse er det imidlertid utarbeidet presiseringsdokumenter som utdyper fredningsvedtaket.

3.2.9 Automatisk fredete kulturminner (bokstav a)

Følgende kulturminner er automatisk fredet:

- Alle kulturminner fra før år 1537, slik som boplasser, veifar, gravhauger, kirkegårder m.m.
- Samiske kulturminner som er eldre enn 100 år
- Erklærte stående byggverk fra 1537 til 1649

Automatisk fredete kulturminner har en sikringssone på 5 meter rundt kulturminnet, dersom det ikke er vedtatt en særskilt sikringssone

Det finnes mange automatisk fredete kulturminner, noen av disse er kjent og registrert i Riksantikvarens kulturminnedatabase [Askeladden](#), mens mange hittil ikke er kjent. Automatisk fredete kulturminner er som gruppe vurdert til å være av nasjonal verdi. Det kan gis dispensasjon fra den automatiske fredningen. En eventuell dispensasjon vurderes i forbindelse med behandlingen av planer og søknader der disse kulturminnenes verdi vurderes konkret opp mot tiltakets samfunnsnytte. Reglene for søknad om tillatelse til inngrep i automatisk fredet kulturminne må følges i plansaker og søknader om tiltak (jf. kulturminneloven § 8). Kulturminneloven har egne bestemmelser om plikten til å undersøke

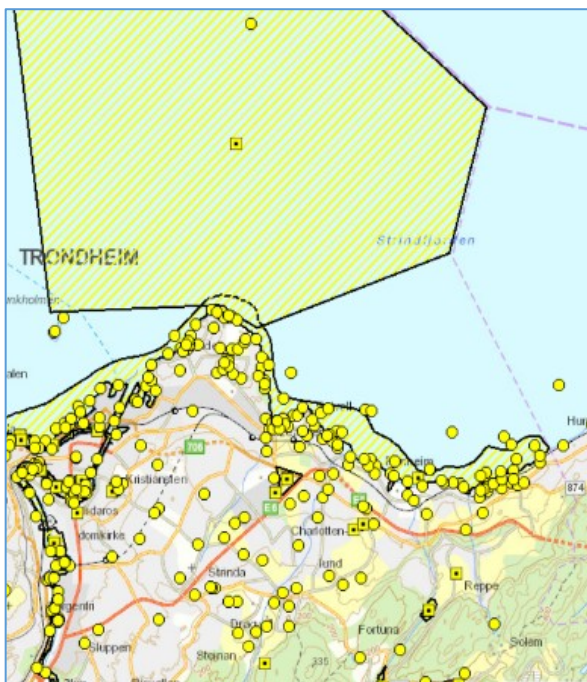
om et tiltak eller en plan vil virke inn på et automatisk fredet kulturminne (jf. kulturminneloven § 9).

Ikke alle automatisk fredete kulturminner vil, hvis de blir berørt av en plan eller et tiltak, medføre at planen eller tiltaket vil ha en vesentlig miljøvirkning. For å favne de mest verdifulle områdene med automatisk fredete kulturminner, og samtidig avgrense tilfellene der kriteriet om vesentlige virkninger slår inn, er det nødvendig med en avgrensing. Det viktigste vurderingskriteriet er om de automatisk fredete kulturminnene kan sies å inngå i et kulturmiljø med stor tidsdybde. For å avgjøre om dette er tilfelle, skal det foretas en faglig vurdering. Det anbefales å ta kontakt med regional kulturminnemyndighet for å få kvalitetssikret eller gjennomført en slik vurdering. Regional kulturminnemyndighet kan også si noe om sannsynligheten for å finne ennå ikke kjente automatisk fredete kulturminner i et område.

For tiltak eller planer som er foreslått plassert utenfor, men nær inntil områder med automatisk fredete kulturminner som inngår i et kulturmiljø med stor tidsdybde, må det foretas en vurdering med utgangspunkt i bestemmelsene i kulturminneloven § 3 som må legges til grunn. Egenskaper både ved kulturminnene eller kulturmiljøet og ved planen eller tiltaket må legges til grunn for å vurdere hva som kan gi en vesentlig virkning. Vesentlig virkning for områder med automatisk fredete kulturminner krever i særlig grad en faglig vurdering, og bør derfor alltid diskuteres med regional kulturminnemyndighet.

3.2.10 Truede arter eller naturtyper (bokstav b)

Bare en mindre andel av viktig naturmangfold er beskyttet gjennom områdevern, eller annen særskilt sikring. Mange arter og naturtyper har ingen formell beskyttelse, og inngrep og endret arealbruk kan påvirke disse negativt. Dette gjelder særlig leveområder for sjeldne, truede eller spesielt sårbare arter og naturtyper, og andre områder av særlig betydning for naturens mangfold.

Naturbase viser forekomster av truede arter både som punkter og som områder

for artene.

40 av naturtypene i Norge er av Artsdatabanken vurdert å være truet (kritisk truet, sterkt truet eller sårbar), jf. [Norsk rødliste for naturtyper 2011](#). Dette er naturtyper som i tillegg til å være truede kan ha en nøkkelfunksjon for truede arter, ha en viktig funksjon for områdene rundt og/eller som i seg selv er sjeldne. Det finnes pr. i dag ikke noen lett tilgjengelig oversikt over kartlagte truede naturtyper. Blant de naturtypelokalitetene som er kartlagt i Naturbase vil det imidlertid kunne finnes lokaliteter av truede naturtyper.

Planer og tiltak som helt eller delvis er innenfor lokaliteter av truede naturtyper eller viktige leveområder for truede arter, vil som regel medføre vesentlige virkninger og utløse KU-plikt. Dette kan også gjelde planer og tiltak som kan vesentlig hindre truede arters forflytning og spredning. Tiltak som er plassert utenfor, men nært inntil lokaliteter nevnt over må vurderes konkret i forhold til vesentlige virkninger.

Noen arter er stedbundne (f.eks. planter) mens andre arter bruker større områder for sine ulike behov (hekkeområder, myteområder, rasteområder, næringssøk-områder etc.). Mange av de artene som er truet, er det nettopp fordi de er knyttet til naturtyper som har liten utbredelse. Det er derfor viktig å se arter og naturtyper i sammenheng når man vurderer vesentlige virkninger.

Dersom et tiltak vil endre vanntilførselen til et område som er avhengig av rikelig med vann – f.eks. en myr – vil dette kunne medføre virkninger som vurderes som vesentlige. Også forurensning som på sikt vil ødelegge/reducere naturtypen kan regnes som vesentlige virkninger. Andre arter vil få redusert overlevelse dersom tiltak påvirker negativt områder der de jakter for føde, eller et tiltak fragmenterer leveområder eller lager barrierer for spredning. Det er også viktig å vurdere andre forhold som eksempelvis støy, støv, lyssetting,

Alle arter er avhengige av spesielle livsmiljøer for å kunne overleve. Å bevare artenes leveområder er derfor avgjørende for at de aktuelle artene fortsatt skal kunne eksistere i norsk natur. Relevante stedfestede data om arter og naturtyper finnes i [Naturbase](#). Truede arter i Naturbase vises i kartlaget "Arter av nasjonal forvaltningsinteresse". Det er også mulig å gå direkte til [Artskart](#). Naturtyper i Naturbase vises i kartlagene "Utvalgte naturtyper" og "Naturtyper".

Ifølge [Norsk rødliste for arter 2015](#) er 2355 arter klassifisert som truede arter (kritisk truet, sterkt truet og sårbar). Kartlagte forekomster av truede arter finnes under kartlaget "Arter av særlig stor forvaltningsinteresse" i Naturbase. Datasettet viser kun viktige leve- eller funksjonsområder

forurensende utslipp og ferdsel som følge av tiltaket. Selv om et viktig funksjonsområde for en art ikke bygges ned eller blir direkte påvirket av et tiltak, kan de indirekte virkningene bli vesentlige.

3.2.11 Verdifulle landskap (bokstav b)

I tråd med definisjonen i [Den europeiske landskapskonvensjonen](#) omfatter landskap alle typer områder fra store sammenhengende naturområder, åpent hav og kyst, til jordbrukslandskap med inn- og utmark, skogsbygder, tettsteder og urbane miljøer. Konvensjonen legger til grunn en helhetlig tilnærming til landskap og understreker at landskapet har både en natur- og en kulturdimensjon.

Plan- og bygningsloven sier at kvaliteter i landskapet skal sikres og at verdifulle landskap og kulturmiljø skal vernes (PBL § 3-1). Naturmangfoldloven har som del av formålet å ta vare på landskapsmessig mangfold.

Landskapskonvensjonen og disse lovene stiller opp overordnede mål som er utgangspunkt for å gjøre verdivurderinger av konkrete områder, f.eks. i forbindelse med plan- og utredningsprosesser. Det må oftest baseres på en konkret faglig vurdering og relevant kunnskap om landskap hvilke områder som skal vurderes i forhold til vesentlige virkninger. Referanserammen for «verdifull» kan være både lokal, regional og nasjonal. Et landskap som er vurdert til å ha særlig verdi lokalt, vil derfor også kunne omfattes av krav til vurdering av vesentlige virkninger på lik linje med landskap som er regionalt eller nasjonalt sjeldne, eller som har unike kvaliteter som er viktige for å opprettholde det landskapsmessige mangfoldet. Nedenfor er en beskrivelse av områder der det må gjøres en konkret vurdering med hensyn til vesentlige virkninger.

Verdensarvområder

UNESCOs konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv er en global avtale som forplikter partslandene til å identifisere, verne, bevare, formidle og overføre til framtidige generasjoner den del av verdensarven som måtte finnes på eget territorium. Norge har [åtte steder](#) på UNESCOs verdensarvliste.

Verdensarvområder er sårbare for tiltak som kan endre områdenes karakter, og dermed føre til tap av verdensarvstatus. Forpliktelsene som følger av verdensarvstatus innebærer at terskelen skal være lav for krav om konsekvensutredning. Det er i første rekke mulige virkninger for de verdiene som lå til grunn for innskriving på verdensarvlisten som skal vurderes. Disse verdiene eller kvalitetene omtales gjerne som områdets fremragende universelle verdi. Vurdering av vesentlig virkning for verdensarv kan også være aktuelt for tiltak lokalisert utenfor selve verdensarvområdet dersom tiltaket har potensial til å påvirke landskapet visuelt eller funksjonelt, eller påvirke naturlige prosesser/sammenhenger som berører verdiene innenfor selve verdensarvområdet (økologiske, hydrologiske eller geologiske mv).

En verdensarvkoordinator tilknyttet hvert av de åtte stedene på UNESCOs verdensarvliste kan bistå med presis informasjon om områdets fremragende universelle verdi. Videre vil regional naturforvaltnings- og kulturminnemyndighet (fylkesmannen/fylkeskommunen)

kunne bistå med utfyllende informasjon som grunnlag for å vurdere vesentlig virkning. Verdensarvområdene finnes i Riksantikvarens database Askeladden, og i publikumsutgaven [Kulturminnesøk](#).

De fleste verdensarvlokaltetene vil ha verdier som er relevante i landskapsammenheng, mens noen er relevante i kulturminne-/kulturmiljøsammenheng. Det vil uansett være de samme vurderinger i som må gjøres knyttet til spørsmål om vesentlige virkninger.

Helhetlige kulturlandskap

«Helhetlige kulturlandskap av nasjonal eller vesentlig regional interesse» omfatter forvaltningsmessig høyt prioriterte kulturlandskap med både biologiske og kulturhistoriske verdier. Prosjektet *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap* identifiserte en rekke områder på 90-tallet. Områdene finnes i [Naturbase](#) under kartlaget «Helhetlige kulturlandskap». Miljødirektoratet arbeider med å gjennomgå og få lagt inn verdivurderinger i Naturbase. Som en midlertidig løsning må man derfor kontakte Fylkesmannen dersom en plan berører et «helhetlig kulturlandskap» for å få avklart verdien.

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Som et samarbeid mellom landbruks- og miljømyndigheter er 22 områder fra hele landet er valgt ut. Fra 2017 utvides ordningen med 10 nye områder, og flere nye områder vil inkluderes frem mot 2020. Kart over områdene finnes i [Naturbase](#) som et eget kartlag under fanen «kulturlandskap». Områdene er beskrevet på [Landbruksdirektoratets nettside](#).

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse

Riksantikvaren har startet et arbeid for å etablere et landsomfattende register over Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA-registeret). Per juni 2017 finnes slike områder i Østfold og Hordaland, og et høringsutkast er utarbeidet for Troms. Innen utgangen av 2020 skal registeret dekke hele landet. Registeret skal dekke kulturhistoriske forhold i alle typer landskap. Områdene inngår i Askeladden, hvor det også er angitt hva det aktuelle landskapet er spesielt sårbart for.

Nasjonalt/regionalt sjeldne landskap

NiN landskap er et system for typifisering av landskapsmessig variasjon, og vil omfatte alle landskap fra naturlandskap, via jordbrukslandskap til bylandskap. Etter planen vil systemet være landsdekkende i løpet av første halvdel av 2018. Dette vil bidra til et grunnlag for å definere hva som er sjeldne landskapstyper på et naturfaglig grunnlag og for videre analyser. [Nasjonalt referansesystem for landskap](#) er en grovmasket inndeling som inntil videre kan være et utgangspunkt for en vurdering av sjeldenhet. Ut over dette er faglige vurderinger, basert på tilgjengelig kunnskapsgrunnlag, den beste måten å gjøre dette på.

Nasjonalt/regionalt representative landskap med særlige kvaliteter

Noen landskap eller landskapstyper vil være vanlige i en region. Enkelte av disse vil være spesielt gode eksempler på den aktuelle landskapstypen. Slike landskap kan det være viktig å forvalte på en god måte. «Nasjonalt referansesystem for landskap» kan også her være et utgangspunkt for vurderinger inntil den heldekkende kartleggingen etter «NiN» er på plass.

*Landskap som lokalt er vurdert til å ha særlig verdi, vil også kunne omfattes av krav til vurdering av vesentlige virkninger.
Foto: Mari Lise Sjong*

Landskap med særlig lokal verdi

Referanserammen for «verdifulle» kan også være lokal, jf. bl.a. landskapskonvensjonen. Et landskap som lokalt er vurdert til å ha særlig verdi, vil derfor også kunne omfattes av krav til vurdering av vesentlige virkninger på lik linje med landskap som er regionalt eller nasjonalt verdifulle. Dette kan eksempelvis omfatte landskap som er lagt inn i kommunale arealplaner som hensynssone (jf. plan- og bygningsloven § 11-8 c) eller landskap som er ivaretatt i reguleringsplaner.

3.2.12 Verdifulle kulturminner og kulturmiljøer

Vern etter plan- og bygningsloven

Bare et lite mindretall av kulturminnene i Norge er fredet i henhold til kulturminneloven, og de fleste kulturminnene i Norge har aldri gjennomgått noen form for verdivurdering. Plan- og bygningsloven kan brukes for å verne viktige kulturminner og kulturmiljøer. Etter plan- og bygningsloven av 1985 ble områder regulert til bevaring gjennom § 25,6. Mange reguleringsplaner vedtatt etter denne loven gjelder fortsatt. Plan- og bygningsloven av 2008 gir hjemmel til å ivareta viktige kulturminner og kulturmiljø ved bruk av hensynssoner (§ 12-6), arealformål (§ 12-5.5) og/eller bestemmelser (§ 12-7. 1,2,6,9,12). Planer eller tiltak helt eller delvis innenfor følgende områder vil som regel medføre vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning:

- Gjeldende reguleringsplaner med spesialområde der formålet er bevaring av kulturminner/kulturmiljø, jf. plan- og bygningsloven 1985 § 25 nr. 6.
- Gjeldende reguleringsplaner, jf. plan- og bygningsloven 2008, som har hensynssoner, jf. § 11-8, med tilhørende bestemmelser for å sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner, og kulturmiljøer jf. § 12-7,6 eventuelt med bestemmelsesgrense/- område som viser omfanget av slik bestemmelse. Videre omfattes områder regulert til LNFR med underformål for vern av kulturmiljø og vern av kulturminne, jf. § 12-5,5.

Verdifullt bymiljø i Tønsberg. Foto: Arve Kjersheim, Riksantikvaren

For tiltak eller planer som er foreslått plassert utenfor, men nær inntil reguleringsplaner med kulturminner og kulturmiljøer som er vernet, er det planbestemmelsene (bestemmelsene til arealformål og hensynssoner) som avgjør om planen eller tiltaket likevel kan få vesentlige virkninger.

Noen regionale kulturminneplaner inneholder lister over kulturminner av regional interesse. Disse listene kan også ha med kulturminner av nasjonal interesse. Planer eller tiltak helt eller delvis innenfor kulturminner eller kulturmiljøer nevnt i regionale kulturminneplaner vil som regel medføre vesentlige virkninger og utløse KU-plikt.

Statlig listeførte kulturminner og kulturmiljøer

En del kulturminner og kulturmiljøer er tilskrevet nasjonal interesse ved at de er avgrenset og registrert i særlige lister eller registre.

- Listeførte teknisk-industrielle anlegg. Disse omfatter [15 anlegg](#). Tiltak eller planer innenfor eller i nærheten av et listeført teknisk-industrielt anlegg, vil som regel medføre vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning. Tiltaket eller planen bør likevel alltid vurderes opp mot verdivurderingen av anlegget og dets tålegrense.
- Listeførte [kirker](#) omfatter alle kirker bygd mellom 1650 og 1850. I tillegg er en rekke kirker bygd etter 1850 også listeførte. At en kirke er listeført, innebærer at den er definert som verneverdig og av nasjonal verdi, og skal behandles i henhold til det såkalte [kirkerundskrivet fra Kulturdepartementet og Klima- og miljødepartementet](#). Planer og tiltak i listeførte kirkers nærområder innenfor en 60-meterssone i spredtbygde områder vil som regel medføre vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning.
- Riksantikvarens register over områder med nasjonale interesser i by ([NB!-registeret](#)). Tiltak eller planer innenfor et NB!-område vil som regel medføre vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning. Tiltaket eller planen bør likevel alltid vurderes opp mot verdivurderingen av NB!-området, og vurderingen av tålegrense. Disse vurderingene er en del av Riksantikvarens [NB!-register](#). Virkningene av tiltak eller planer som grenser

opp mot et NB!-område må vurderes fra gang til gang. Tiltak eller planer av stort omfang vil kunne få vesentlige virkninger også om de er utenfor selve NB!-området.

3.2.13 Nasjonalt eller regionalt viktige mineralressurser (bokstav b)

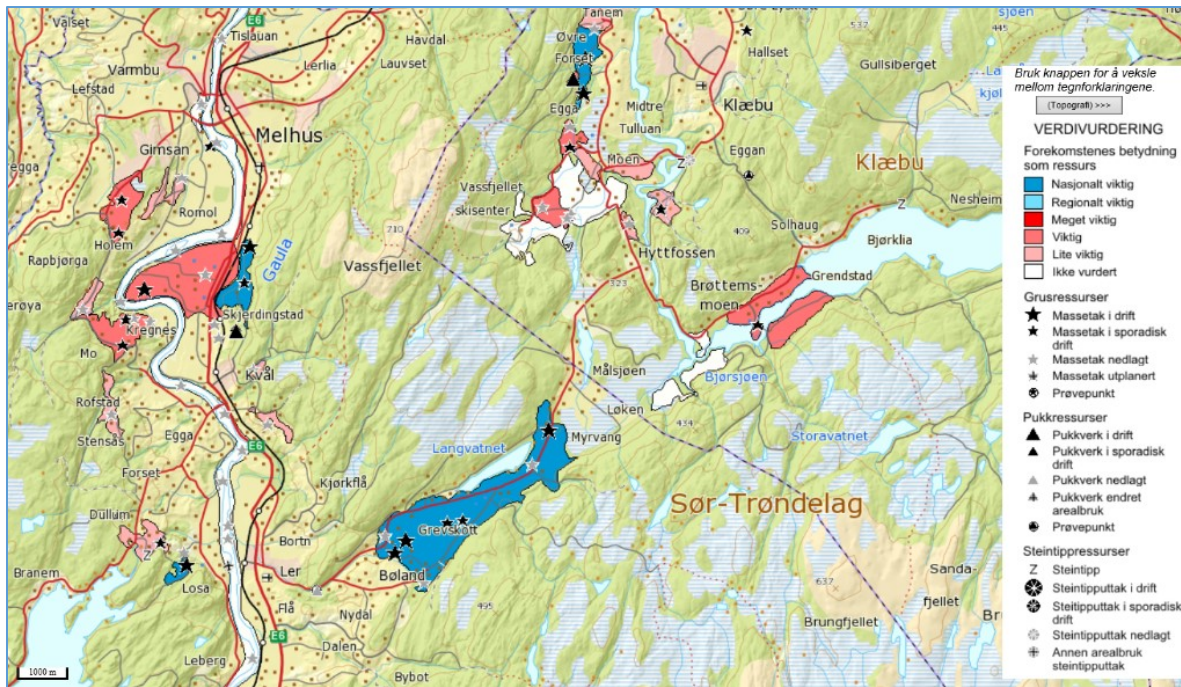
Mineralressurser omfatter både mineralforekomster og mineralprospekter. En forekomst er en kartlagt mineralressurs der utstrekning, volum og kvalitet er dokumentert, mens prospekter er områder der sannsynligheten for funn av mineralressurser er stor. Mineralressurser inkluderer metalliske og ikke-metalliske mineraler, byggeråstoffer og naturstein.

Mineralforekomster av nasjonal, regional og lokal betydning

Forekomster av internasjonal betydning omfatter mineralforekomster med dokumenterte ressurser som har potensial til å gi et signifikant bidrag til internasjonale behov. Forekomster av nasjonal betydning omfatter mineralforekomster som har potensial til betydelig framtidig verdiskaping, har unike kvaliteter eller er særdeles viktig for nasjonal infrastruktur. Det kan også omfatte forekomster av kritiske råstoffer, som er særlig viktig for samfunnets behov og der det samtidig er risiko for knapphet.

Forekomster av regional betydning omfatter mineralforekomster som har et bekreftet eller sannsynlig fremtidig verdiskapingspotensial og som er viktig for regional infrastruktur, mens forekomster av lokal betydning omfatter mineralforekomster som er viktig for lokal infrastruktur.

Klassifikasjonen baserer seg på et sett av enkeltkriterier og en konkret vurdering av forekomstens betydning som ressurs. Kriteriene varierer ut i fra hvilken type mineralressurs som vurderes, men inneholder parametere som kvalitet, levetid, verdiskapingspotensial og betydning for nasjonal forsyning. Kartleggingen av mineralressurser i Norge er ikke komplett, og det pågår en kontinuerlig kartlegging og oppdatering av databaser og digitale kart. Mineralressursenes betydning vurderes kontinuerlig og kan endres over tid, og klassifiseringen av mineralressursene oppdateres derfor fortløpende [i databaser og kart](#).

Utklipp fra NGUs database som viser verdisetting av pukk- og grusforekomster

Prospekter

Et prospekt er et arealfestet område som omkranser ett eller flere punkt som har dokumentert potensial for funn av mineraler. Det kan dreie seg om lovende analyser av borekjerner og andre prøver, geofysiske anomalier og lignende. Et prospekt er i hovedsak en indikasjon på en mulig mineralforekomst, men der dokumentasjonen er for utilstrekkelig til å angi volum av økonomisk verdi. For noen typer prospekter vil det finnes verddivurderinger og klassifiseringer. NGU anbefaler nærmere undersøkelser av prospekter før arealbruk vedtas.

Områder med tildelt utvinningsrett

Områder med tildelt utvinningsrett dekker en forekomst av mineralressurser der det er sannsynliggjort gjennom undersøkelser at forekomsten er drivverdig eller kan bli drivverdig innen rimelig tid. Områder som omfattes av utvinningsrett vil derfor være aktuelle for framtidige uttak av mineralressurser. [Utvinningsrett til statens mineraler](#) gis av Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard ([DMF](#)).

Vurdering av vesentlige virkninger

Båndlegging av mineralressurser skjer i hovedsak gjennom direkte eller indirekte nedbygging av mineralforekomsten, men også i enkelte tilfeller gjennom andre arealrestriksjoner som for eksempel ulike former for vern. Dersom ressursene bygges ned eller båndlegges på en annen måte, er de i mange tilfeller utilgjengelig for utnyttelse og verdiskaping i overskuelig framtid.

Vurdering av vesentlige virkninger knyttet til mineralressurser må i stor grad baseres på en konkret vurdering. Viktige utgangspunkt for vurderingene er knyttet til mineralressursenes [verdi](#) (betydning).

Dersom en plan eller et tiltak medfører at det blir vanskelig eller umulig å utnytte en mineralforekomst av nasjonal og regional betydning, en tildelt utvinningsrett eller et

prospekt, kan dette regnes som en vesentlig virkning. Eksempelvis gjelder dette der en plan eller tiltak innebærer oppføring av bolig- eller fritidsbebyggelse, infrastrukturtiltak, områdevern eller annen bruk som medfører økt sannsynlighet for interessekonflikter ved en fremtidig utnyttelse av mineralressursene.

Dersom en plan eller et tiltak innebærer omfattende båndlegging av en mineralressurs der det er iverksatt uttak av ressursen, bør det foretas en vurdering av betydningen av gjenstående del av mineralressursen da det kan gå noe tid før dette fanges opp i oppdateringer i kart og databaser. Dette gjelder også dersom mineralressursen er båndlagt av andre planer og tiltak av nyere dato.

For planer og tiltak som ikke berører registrerte mineralressurser direkte, men som er lokalisert nært forekomster, utvinningsretter eller prospekter, vil det måtte gjøres en konkret vurdering av om og hvordan tiltaket vil kunne påvirke framtidig utnyttelse av ressursen. Se blant annet Norges Geologiske Undersøkelse for [kartdatasett](#) knyttet til mineralressurser.

3.2.14 Områder med stor betydning for samisk utmarksnæring eller reindrift (bokstav b)

Samiske utmarksnæringer

Samiske utmarksnæringer kan omfatte fiske etter innlandsfisk med garn, fiske etter anadrom laksefisk med faststående redskap i sjøen, fiske i vassdrag med stang og håndsnøre, jakt på storvilt, jakt og fangst av småvilt, sanking av egg og dun, plukking av multer, hogst av lauvskog til brensel for husbehov, stikking av torv til brensel og annet husbehov, uttak av lauvskog til bruk som gjerdestolper og hesjestaur i reindrifts- og jordbruksnæring og uttak av virke til husflid.

Det vil i mange tilfeller ikke kunne trekkes noe klart skille mellom utnyttelse av utmarksressurser som ren næring, til husbehovs- og fritidsbruk eller del av en kombinasjonsnæring. Det må imidlertid kunne sannsynliggjøres at utnyttelsen av utmarksressursen gjelder for enkeltpersoner, eller grupper av enkeltpersoner, som har sitt livsgrunnlag helt eller delvis knyttet til utnyttelsen av fornybare ressurser.

Innenfor de samiske områdene vil det ofte ikke være mulig eller hensiktsmessig å skille mellom samisk utmarksbruk og utmarksbruk som utøves av andre enn samer. I det sør-samiske området som strekker seg fra Saltfjellet i nord til Engerdal kommune i Hedmark i sør er de fleste samiske familiene tilknyttet reindriften. Samiske utmarksnæringer vil derfor som en hovedregel utøves av reindriftsutøvere.

Planer og tiltak som hindrer eller i vesentlig grad vanskeliggjør utøvelsen av utmarksnæringen, kan medføre vesentlige virkninger og utløse krav om konsekvensutredning. Planer og tiltak som kun har mindre innvirkning på muligheten til å utøve samiske utmarksnæringer skal ikke behandles etter forskriften.

Det finnes ikke noe register eller oversikt over hvilke områder som benyttes til samiske utmarksnæringer. Det vil derfor i de fleste tilfeller være nødvendig å kontakte berørte myndigheter for å få avklart om kriteriene i § 10 kommer til anvendelse. Berørt myndighet

bør være den myndighet eller det organ som forvalter og har oppsyn med utmarksressursene. I Finnmark vil dette være [Finnmarkseiendommen](#), i Nordland og Troms [Statskog](#), og i Sør-Norge [fjellstyrer](#), bygdealmenningsstyrer og ev. større grunneiere.

Reindrift

Reindrift er en nomadisk driftsform som utnytter ulike beiter til ulike årstider. Det totale arealet av reinbeiteland i Norge er på drøyt 146.000 km² fordelt over 139 av landets kommuner fra Engerdal i sør til Finnmark i nord. Retten til å drive reindrift innenfor disse områdene er eksklusiv for den samiske befolkning. Denne samiske særretten gjelder ikke utenfor disse områdene, hvor utøvelse av reindrift krever særskilt tillatelse. Den samiske reindriften er delt inn i seks regionale reinbeiteområder, som videre er delt inn i et større antall reinbeitedistrikter. Utenfor det samiske reinbeiteområdet utøves reindrift på særskilt grunnlag i Trollheimen. I Valdres og Nord-Gudbrandsdalen driver fire tamreinlag reindrift

Reindriften har behov for store og sammenhengende områder for å kunne utøve sin næring. Foto: Mari Lise Sjong.

med konsesjon etter reindriftenloven. I tillegg er Rendal renselskap i Nord-Østerdalen innvilget konsesjon til å utøve en særegen driftsform basert på jakt på reinstammen.

Reindriften har behov for store og sammenhengende områder for å kunne utøve sin næring. Direkte konsekvenser av omdisponering, inngrep og forstyrrende aktivitet kan være permanent tap av beiteland, eller hindringer i reinens trekk- eller flyttleier. Indirekte konsekvenser kan være midlertidig tap eller redusert bruk av omkringliggende beiteland, merarbeid for reineier og stress for reinen. Totaleffekten av mange små inngrep og forstyrrende aktiviteter er oftest større enn hva summen av de enkelte inngrep skulle tilsi. Oppstyking/fragmentering av reinbeiteland er en av de alvorligste truslene mot reindriften arealgrunnlag, og lar seg vanskelig forene med reinens behov for sammenhengende friområder og flytt- og trekkområder.

Støy, økt trafikk og motorisert ferdsel knyttet til tiltak i reinbeiteland kan skape unnvikelsesadferd hos reinsdyret. Dette kan føre til at viktige arealer blir utnyttet i mindre grad eller i ytterste konsekvens går ut av bruk. I perioder av året – spesielt under brunst og kalving – er det særdeles viktig at det er ro i dyrets omgivelser. Det er også svært viktig at

det tas hensyn til flyttingen mellom årstidsbeitene. Reindriftsloven § 22 fastslår retten til fritt og uhindret å drive og forflytte rein, og nedlegger forbud mot stenging av flyttlei.

Planer og tiltak som foreslås lokalisert helt eller delvis innenfor reinbeiteområdene må særlig vurderes opp mot reindriftenes særverdiområder og minimumsbeiter når det gjelder vesentlige virkninger. Med særverdiområder menes flyttleier, brunstland, kalvingsland, sentrale luftingsområder, samt områder i og ved anlegg til merking, skilling og slakting. Minimumsbeiter er det årstidsbeitet som begrenser distriktets reintall, og er viktig grunnlag for fastsettelsen av øvre reintall for distriktet. Planer og tiltak som foreslås lokalisert utenfor, men i nærheten av slike reinbeiteområder, skal bare vurderes dersom vesentlige negative virkninger kan synliggjøres.

Ved vurdering av om en plan eller tiltak kan komme i konflikt med reindriftsinteresser vil det være nødvendig å se helheten i arealinngrep, herunder behovet for infrastruktur som tilligger skogsdrift, utvinningsindustri og energiindustri. Det enkelte tiltak må også vurderes i lys av tidligere inngrep slik at endringer over tid synliggjøres for de enkelte områder.

Informasjon om reindriftenes arealbruk er tilgjengelig i kartløsningen [Kilden. Reindriftenes arealbrukskart](#) er veiledende, og det vil være viktig å kontakte fylkesmannen og reinbeitedistriktene for en mer utfyllende arealbruksbeskrivelse.

3.2.15 Områder som er særlig viktige for friluftsliv (bokstav b)

En del naturområder som er særlig viktige for utøvelse av friluftsliv har en klar avgrensning gjennom eksempelvis plan. Mange områder har imidlertid ingen formell status og er ikke klart avgrenset på kart. Skjønnrommet for å avgrense slike områder er derfor stort.

Målet om at alle skal kunne drive friluftsliv i hverdagen og nært der de bor, gjør friluftsliv som utredningstema noe annerledes enn andre tema, der lokalt tilgjengelig områder gjerne har like stor verdi som viktige friluftslivsområder av nasjonal betydning. Friluftslivskriteriet kan deles inn i noen hovedkategorier av områder og sammenhenger av stor betydning for friluftsliv. Planer og tiltak som lokaliseres helt eller delvis innenfor eller fragmenterer slike områder eller sammenhenger, kan medføre vesentlige virkninger og krav om konsekvensutredning.

Kartlagte friluftslivsområder i Nordland, Naturbase.

Områder med status som særlig viktige for friluftsliv

- Områder [sikret til friluftslivsformål](#) som det offentlige har råderett over gjennom erverv eller ved langsiktig avtale om bruk eller erklæring om at området ikke nyttes til annet enn friluftslivsformål
- Områder verdsatt til «viktig» og «svært viktig» friluftslivsområde etter veileder om [kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder](#), og som er tilgjengelige i [Naturbase](#).
- Områder avsatt som bymarker med fastsatt grense eller markaområder
- Områder som i regional plan, kommuneplanens arealdel eller i reguleringsplan er vurdert som viktige for friluftsliv, herunder viktige hovedleder i grønnstrukturen.

Store turområder uavhengig av tilretteleggingsgrad

Bevaring av større skog- og fjellområder uten vesentlige inngrep, inkludert markaområder til byer og tettsteder, er avgjørende for utøvelsen av mange former for friluftsliv. Noen av disse områdene ligger slik til at de er sikre skiutfartsområder, noe som vil bli stadig viktigere med skiftende temperatur- og snøforhold om vinteren. Mange av disse områdene har en viss grad av tilrettelegging for ulike målgrupper, som f.eks. stier/turveier/løyper, serveringshytter, trimkasser, utsiktspunkter med mer. Med unntak av enkelte av bymarkene, har disse områdene som regel ingen klar avgrensning eller fastsatt markagrense. De er sårbare for inngrep som reduserer områdenes størrelse, fragmenterer eller skaper barrierer for ferdsel, bidrar med støy og støv, eller påvirker opplevelsen av relativt stille og upåvirket natur.

Strandsone med tilhørende sjø og vassdrag

Strandsone langs elver og innsjøer, og langs kysten, har stor betydning for friluftslivet. Nærhet til vann gir mulighet for en rekke aktiviteter, og det knytter seg også store opplevelsesverdier til vann. Strandsone er utgangspunktet for friluftsliv på sjøen, henger sammen med viktige farleder for kajakk, båt osv. og er i seg selv viktige områder for strandhogg og opphold. Strandsone som er [lett tilgjengelige og relativt upåvirket av tekniske inngrep](#) er under stadig press fra ulike utbyggingsformål, særlig i Sør-Norge.

Akebakker er eksempler på viktige nærmiljøområder, der planer og tiltak vil kunne medføre vesentlige virkninger og utløse konsekvensutredning. Foto: Mari Lise Sjong.

Grønnstruktur og nærturterreng

Grønnstrukturer og friområder i byer og tettsteder har ofte stor betydning for utøvelsen av mange typer friluftsliv, lek og andre uteaktiviteter. Dette gjelder både den grønnstrukturen som binder grøntområdene i byen sammen og den som forbinder grøntområdene i byen med omliggende skogs- eller sjøområder. Det gjelder også viktige enkeltområder som er kritiske for at befolkningen generelt, og barn og unge spesielt, skal ha tilgang på oppholds-, leke- og aktivitetsområder i sine nærområder. De viktigste grønnstrukturer og nærturområder vil allerede ha en avklart status for friluftslivet gjennom bl.a. kommuneplan eller reguleringsplan. Også andre områder i og nær byer og tettsteder kan imidlertid ha betydelig verdi for friluftslivet, jf. f.eks. «snarveier» eller "hundremeterskoger" som ofte ikke har noen avklart planstatus.

Overordnede turruter

Overordnede ruter for turer til fots som pilegrimsleder, kyststier og hovednettene av merkete stier og løyper i fjell- og skogsterreng utgjør viktige sammenhenger for friluftsliv. Det samme gjelder de nasjonale sykkelrutene. Slike ruter er sårbare for tiltak som ødelegger sammenhengen, slik at man må gå eller sykle omveier, ev. i trafikkutsatte traseer. Noen av disse rutene finnes i Kartverkets [Tur- og friluftsruter](#).

3.2.16 Statlige planretningslinjer, statlige planbestemmelser eller regionale plan-bestemmelser eller rikspolitiske bestemmelser eller rikspolitiske retningslinjer (bokstav c)

Statlige planretningslinjer og statlige planbestemmelser er gitt i medhold av §§ 6-2 og 6-3 i plan- og bygningslovens av 2008, og brukes for å konkretisere nasjonal politikk innenfor avgrensede områder eller tema i planleggingen. De skal legges til grunn ved statlig, regional og kommunal planlegging og enkeltvedtak slike organer treffer. Statlige planretningslinjer ble tidligere kalt Rikspolitiske retningslinjer (plan- og bygningsloven av 1985).

Planer som er i konflikt med formålet eller konkrete retningslinjer i de statlige planretningslinjene/ planbestemmelsene, eller ikke er i samsvar med føringer/retningslinjer i regional plan om temaet vil kunne medføre vesentlige virkninger og krav om konsekvensutredning. Graden av konflikt vil som regel være basert på en konkret faglig vurdering.

Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging

Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging ([SPR-BATP](#)) ble fastsatt 2014. Planlegging av arealbruk og transportsystem skal fremme samfunnsøkonomisk effektiv ressursutnyttelse, god trafiksikkerhet og effektiv trafikkavvikling. Utbyggingsmønster og transportsystem bør fremme utvikling av kompakte byer og tettsteder, redusere transportbehovet og legge til rette for klima- og miljøvennlige transportformer. I henhold til klimaforliket er det et mål at veksten i persontransporten i storbyområdene skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange. Planleggingen skal legge til rette for tilstrekkelig boligbygging i områder med press på boligmarkedet, med vekt på gode regionale løsninger på tvers av kommunegrensene.

Statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen

[Retningslinjene](#) følger opp plan- og bygningslovens bestemmelse om byggeforbudet i [100-metersbeltet langs sjøen](#) (§ 1-8). Målet er å ivareta allmennhetens interesser og unngå uheldig bygging langs sjøen. I 100-metersbeltet skal det tas særlig hensyn til natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser. Retningslinjene deler kysten inn i tre områder. Det er strengest føringer der det er størst press på arealene, mens det i mindre sentrale strøk er større rom for å vurdere utbygging gjennom kommunale planer, spesielt til næringsutvikling, som for eksempel sjørettede reiselivsanlegg. Inndelingen følger kommunegrensene og nærmere vurdering innenfor den enkelte kommune skal gjøres i kommuneplanen og eventuelt i regional plan.

Statlig planretningslinje for klima- og energiplanlegging i kommunene

Den statlige [retningslinjen](#) setter nasjonale mål for klima- og energiplanleggingen i kommuner og fylkeskommuner. De skal gjennom planlegging og øvrig myndighets- og virksomhetsutøvelse stimulere og bidra til reduksjon av klimagassutslipp, samt økt miljøvennlig energiomlegging. Kommunene skal i kommuneplanen eller i en egen kommunedelplan innarbeide tiltak og virkemidler for å redusere utslipp av klimagasser og sikre mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging i tråd med denne retningslinjen. Revisjon av planer som behandler klima- og energispørsmål, skal vurderes regelmessig og minst hvert fjerde år i forbindelse med kommunal planstrategi.

Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen

[Retningslinjene](#) er en av Norges oppfyllelse av forpliktelsene i FNs barnekonvensjon og skal synliggjøre og styrke barn og unges interesser i all planlegging og byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven. Kommunen skal bl.a. utarbeide retningslinjer, bestemmelser eller vedtekter om omfang og kvalitet av arealer og anlegg av betydning for barn og unge, som skal sikres i planer der barn og unge er berørt. Arealer og anlegg som skal brukes av barn og unge skal være sikret mot forurensning, støy, trafikkfare og annen helsefare. I nærmiljøet skal det finnes arealer hvor barn kan utfolde seg og skape sitt eget lekemiljø. Kommunene

skal avsette tilstrekkelige, store nok og egnet areal til barnehager. Ved omdisponering av arealer som er i bruk eller er egnet for lek, skal det skaffes fullverdig erstatning.

Rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag

[Retningslinjene](#) gjelder vassdragsbeltet og et område på inntil 100 meters bredde langs sidene av disse og andre deler av nedbørfeltet som har betydning for vassdragets verneverdi. Dette innebærer bl.a. å unngå inngrep som reduserer verdien for landskap, naturvern, friluftsliv, vilt, fisk, kulturminner og kulturmiljø. Friluftslivsverdien skal sikres, særlig i områder nær befolkningsskonsentrasjoner. Det betyr også å sikre de vassdragsnære områdenes verdi for landbruk og reindrift mot nedbygging der disse interessene var en del av grunnlaget for vernevedtaket. Kommunene har som planmyndighet det primære ansvar for utvikling av arealbruk i og ved vernede vassdrag og skal legge retningslinjene til grunn for planlegging. Retningslinjene skal legges til grunn også for eventuelle senere vedtak om vern fra den dato Stortinget har fattet vedtaket.

Rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre

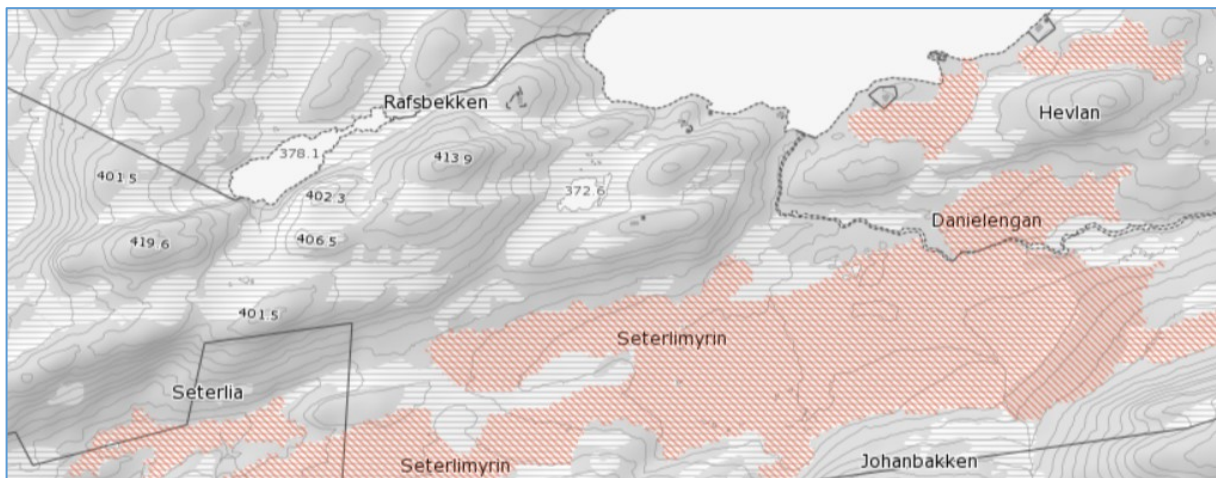
[Forskrift om rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre](#) trådte i kraft 1.juli 2008. Målet er å oppnå en mer bærekraftig og robust by- og tettstedsutvikling og begrense klimagassutslippene, dvs. unngå en utvikling som fører til byspredning, økt bilavhengighet og dårligere tilgjengelighet. I forskriften fastlegges at kjøpesentre bare kan etableres eller utvides i samsvar med retningslinjer i godkjente regionale planer. I områder som ikke omfattes av slike regionale planer, kan det etableres kjøpesentre inntil 3000 m² bruksareal. Bestemmelsen er juridisk bindende og skal følges opp i regional og kommunal planlegging. Fylkesmannen har myndighet til å fravike bestemmelsen. Bestemmelsene gjelder for lokalisering av varehandel og andre servicefunksjoner. Dersom det er gjort definisjoner av plasskrevende varer i vedtatte regionale planer, skal disse også følges. Dersom det er utarbeidet regionale planbestemmelser, avløses den rikspolitiske bestemmelsen av disse. Det er da fylkeskommunen som har myndighet til å fravike bestemmelsen.

3.2.17 Større omdisponering av LNFR eller områder regulert til landbruk (bokstav d)

Vern om den produktive jorda er en viktig del av nasjonal miljøpolitikk. Jordvern handler om å sikre grunnlaget for matproduksjon i et langsiktig perspektiv og å ivareta kulturlandskapshensyn.

Dyrka jord er en begrenset ressurs. Dette gjør det viktig å i størst mulig grad unngå at matjord omdisponeres og tas i bruk til andre formål enn landbruk. Det er fastsatt et nasjonalt mål om at den årlige omdisponeringen av dyrka jord ikke skal overstige 4000 dekar. Viktig dyrka mark finnes i arealkategoriene LNF(R) i kommuneplanens arealdel, og områder avsatt til landbruksformål i reguleringsplan, enten som eneste formål eller samlet til landbruks-, natur- og friluftslivsformål.

Omdisponering av slike områder kan medføre vesentlige virkninger og bli omfattet av krav om konsekvensutredning. Med omdisponering menes at tiltaket beslaglegger arealene varig slik at disse ikke kan tas i bruk til landbruksproduksjon igjen. Her må det gjøres en konkret

Datsett som viser dyrbar jord, fra AR5 i Kilden

faglig vurdering, der arealkategori og jordkvalitet er viktige utgangspunkt.

Informasjon om arealkategorier finnes i [markslagskartet AR5](#):

- Fulldyrka jord: Jordbruksareal som er dyrka til vanlig pløyedybde, og som kan nyttes til åkervekster eller til eng, og som kan fornyes ved pløying.
- Overflatedyrka jord: Jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.
- Innmarksbeite: Innmarksareal som kan benyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Arealet skal ha tydelig kulturpreg. Minst 50 % av arealet skal være dekt av grasarter eller beitetålede urter.

Generelt sett er fulldyrka jordbruksareal av større verdi enn innmarksbeite, men i enkelte deler av landet kan innmarksbeite være svært produktive areal og svært viktige for jordbruksvirksomheten i området. Det må også tas med i vurderingen av vesentlig virkning om arealet er kategorisert som dyrbar jord. Dette er arealer som ved nydyrking kan få kvalitet som fulldyrka eller overflatedyrka jord. Både skogsarealer og myrarealer kan være klassifisert som dyrbar jord.

Ved vurdering av vesentlige virkninger vil tiltakets størrelse og dermed omfanget av omdisponering være viktig, i tillegg til kvaliteter nevnt over. Man bør også se hen til om det berørte jordbruksarealet er del av et større, sammenhengende jordbruksområde, eller om det berørte arealet utgjør en mindre, isolert teig. Inngrep i større, sammenhengende jordbruksarealer vil ha større negativ virkning enn om tilsvarende areal omdisponeres fra en mindre, isolert teig. Rester av regulerte landbruksområder kan i enkelte tilfeller ha mistet sin

Inngrep i og omdisponering av godt arronderte, sammenhengende jordbruksarealer kan utløse konsekvensutredning. Foto: Mari Lise Sjong.

betydning for landbruksvirksomhet, eller arealbruken rundt har endret seg slik at området ikke lenger er viktig for landbruksvirksomhet.

Dersom tiltaket berører skogarealer bør størrelse på omdisponering og bonitet legges til grunn når det vurderes om et tiltak får vesentlig virkning. Bonitet er et mål på hvor produktiv skogsmarken er. Informasjon om klassifisering av skogbruksarealer finnes i markslagskartet AR5. Klassifiseringen vises som gradient fra særs høy bonitet til lav bonitet.

Det er tiltakets samlede beslag av landbruksarealer som skal legges til grunn. Hvis tidligere bebygde områder tilbakeføres til landbruk, kan disse trekkes fra. Arealer som ikke beslaglegges direkte, men som går ut av produksjon som følge av dårlig arrondering, vanskelig tilgjengelighet, forurensing og lignende, skal regnes med i tiltakets arealbeslag.

3.2.18 Områder der fastsatte miljøkvalitetsstandarder er overskredet (bokstav e)

Miljøkvalitetsstandarder for vann

Vannforskriften §§ 4-8 nedfeller miljømålene for vannforekomster. Tilstanden skal beskyttes mot forringelse og eventuelt forbedres med sikte på å nå god økologisk og god kjemisk tilstand. For grunnvann så er målet å opprettholde balanse mellom uttak og nydannelse slik at god kjemisk tilstand og god kvantitativ tilstand nås, jfr. § 6. De konkrete miljømålene for vann i perioden 2016- 2021 er fastsatt i regionale vannforvaltningsplaner med tilhørende tiltaksprogram godkjent av Klima- og miljødepartementet, og fremgår av databasen Vann-Nett.

Økologisk og kjemisk tilstand fastsettes på grunnlag av miljøkvalitetsstandarder, der det er fastsatt grenseverdier for ulike tilstandsklasser. Dersom grenseverdiene for god økologisk og kjemisk tilstand er overskredet slik at det økologisk og/eller kjemisk tilstand allerede er dårlig, bør virkningen av plan og tiltak konsekvensutredes.

Etter [vannforskriften](#) § 12 er det ikke adgang til å tillate nye fysiske endringer i en vannforekomst som medføre at dagens tilstand forringes til dårligere kjemisk tilstand. Det er heller ikke adgang til å tillate nye fysiske endringer som medfører forringelse til dårligere enn god økologisk tilstand og dårlig kvantitativ tilstand for grunnvann, med mindre vilkårene i bestemmelsen er oppfylt. Se [veiledning](#) til bruk av vannforskriften §12. Dersom det vurderes at planen eller tiltaket vil kunne medføre at grenseverdiene overskrides bør plan eller tiltak konsekvensutredes.

3.2.19 Konsekvenser for befolkningens helse, for eksempel som følge av vann- eller luftforurensning (bokstav f)

Menneskers helse er et resultat av lange og komplekse årsakskjeder som strekker seg gjennom hele livsløpet og der mange samfunnsområder berøres. Forhold som ytre miljøfaktorer, oppvekstforhold, bolig og boligmiljø, nærmiljøkvaliteter, tilgjengelighet til ulike transportformer og mulighet for sykkel og gange, tilgjengelighet til viktige og grunnleggende samfunnsfunksjoner som skole, barnehage og helsetjenester og mulighet for fysisk aktivitet er viktige for helsetilstanden og kan påvirkes av planer og tiltak. I denne sammenhengen er det først og fremst relevant å vurdere mulige konsekvenser for menneskers helse av tiltak som bidrar til forurensning til luft og vann, stråling, støy, miljøgifter og kjemikalier, og klimaendringer.

Virkninger for menneskers helse kan omfatte positive eller negative endringer i forventet levealder, i dødelighet, i forekomst av ulike sykdommer, når det gjelder selvpålevde helse, eller når det gjelder levevaner og livskvalitet. Virkningene for menneskers helse kan være vanskelige å tallfeste ettersom konsekvensene ofte vil inntreffe langt fram i tid. Samtidig er det også effekter for menneskers helse som kan inntreffe på kort sikt.

Mulige vesentlige virkninger for menneskers helse må i stor grad baseres på konkrete faglige vurderinger og foreliggende kunnskap om sammenhengen mellom påvirkningsfaktorer og helse. Følgende forhold bør vurderes:

Konsekvenser for påvirkningsfaktorene: Har tiltaket eller planen betydning for påvirkningsfaktorene for helse i den grad at det på kort eller lang sikt kan få konsekvenser for befolkningens helse? Hvilke faktorer er det som vurderes som mest relevante for tiltaket/planen? Både positive og negative konsekvenser må tas med i vurderingen, i tillegg til intenderte og uintenterte konsekvenser.

Alvorlighet og omfang: Er det mange som berøres av tiltaket/planen eller er det én gruppe som tiltaket får store konsekvenser for? Dersom tiltaket kan uttrykkes i tapte eller vunne leveår med god helse, og for hvilke grupper, skal dette tas med i vurderingen.

Høy sannsynlighet kombinert med alvorlig konsekvens, og lav sannsynlighet kombinert med alvorlig konsekvens er en indikasjon på vesentlige virkninger.

Flere av de ytre miljøfaktorene som kan ha virkninger for menneskers helse, som eksempelvis forurensning til luft og vann, og risiko for ulykker, er beskrevet andre steder i dette dokumentet og gjentas ikke her.

3.2.20 Vesentlig forurensning (bokstav g)

Forurensning kan omfatte forurensning til luft, vann, jord og sediment, samt støy, lukt, lys og stråling. Forurensning kan komme fra kjemisk industri, fra næringsmiddelindustri og mineralindustri, men også fra eksempelvis akvakultur eller intensivt dyrehold. Vurdering av virkninger må rette seg mot graden av endring i forurensningssituasjonen. Det må derfor gjøres en sammenligning med dagens situasjon, dvs. med det tidspunktet hvor planen eller tiltaket vurderes. Det skal tas utgangspunkt i både utslippsmengde og konsentrasjon. Det er virkningene av planen eller tiltakets utslipp i hele influensområdet som skal vurderes. Hva som er planen eller tiltakets influensområde må vurderes i hver enkelt sak.

En plan eller et tiltak vurderes å kunne medføre vesentlige negative virkninger bare dersom det er planen eller tiltaket som i seg selv medfører økt forurensning. Eksempelvis vil planlegging av ny støyømfintlig bebyggelse i allerede støyutsatte områder, for eksempel en ny skole langs en eksisterende vei, ikke vurderes som å medføre vesentlig negative virkninger.

Forurensning til luft

En vurdering etter dette kriteriet er aktuelt for planer og tiltak som større vegplanlegg eller utbygging som gir vesentlig trafikkøkning. Videre er det aktuelt å vurdere bl.a. industrianlegg, havneområder og flyplasser med betydelig utslipp til luft etter dette kriteriet.

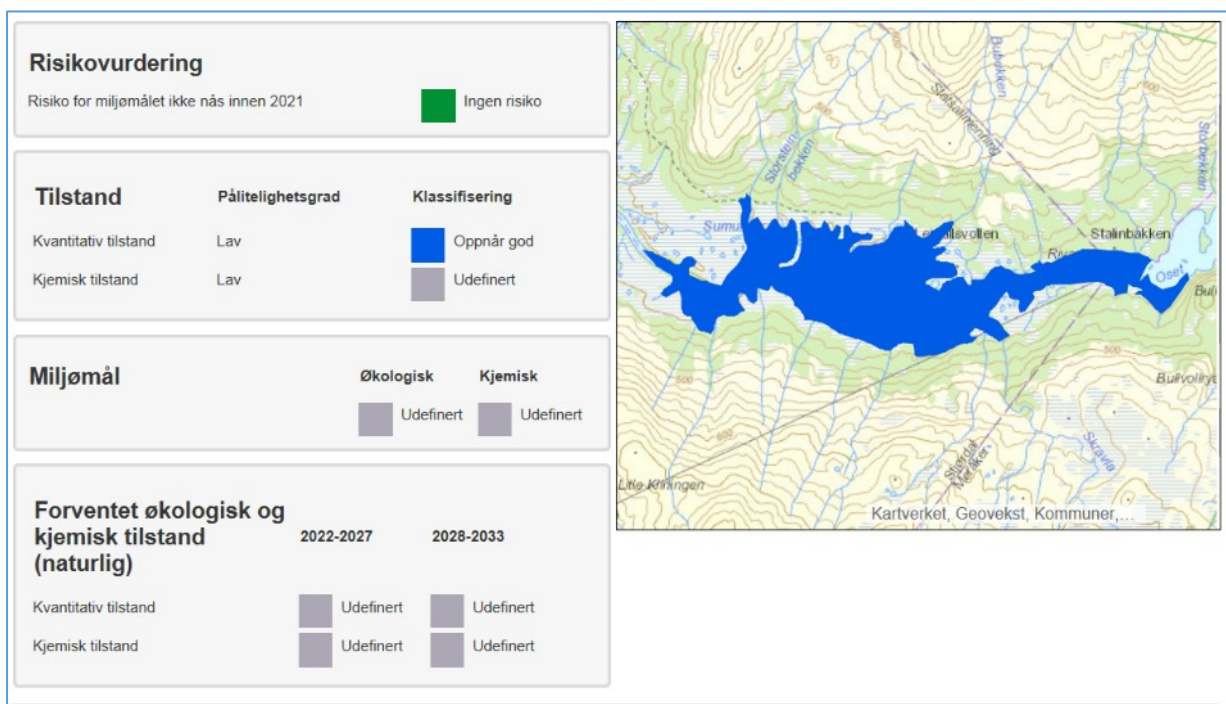
Det må alltid gjøres en konkret vurdering av hva som bør regnes som vesentlig bidrag til forurensning og hvilke virkninger som anses som vesentlige. Luftforurensning kan ha virkninger i flere sammenhenger: menneskers helse, økosystemer (bl.a. forsuring, overgjødning), næringskjeder, organismer (dyr, planter osv.), avlinger og bygningskonstruksjoner. Der det eksisterer retningslinjer eller anerkjente vurderingskriterier for å vurdere om et tiltak kan føre til vesentlige virkninger skal disse brukes. Når forurensningen påvirker befolkningens helse, må dette ses i sammenheng med antall personer som blir utsatt for forverringen.

Planer og tiltak vil kunne medføre vesentlige negative virkninger og krav om konsekvensutredning når forurensningen gir et vesentlig bidrag til at nivåer tilsvarende gul sone etter [Retningslinje for behandling av luftkvalitet i arealplanlegging](#) (T-1520) nås i influensområdet, eller at forurensningssituasjonen i gul eller rød sone i henhold til T-1520 forverres i dette området, eller forurensningen gir et vesentlig bidrag til at luftkvalitetskriteriene for én eller flere komponenter overskrides i influensområdet. Se [veiledning](#) til retningslinje T-1520 og [luftkvalitetskriterier](#) utgitt av Folkehelseinstituttet for nærmere informasjon.

Det kan være behov for beregninger for å kunne avklare om utslippet fører til vesentlige negative miljøkonsekvenser og at planen eller tiltaket dermed skal følges av konsekvensutredning. Beregningene skal baseres på tilgjengelig kunnskap, og anerkjent metodikk. Når modellverktøy benyttes, skal beregningene baseres på verst tenkelige situasjoner der utslippene er høye og spredningsforholdene dårlige.

Forurensning til vann

Forurensning av vann er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak som omfatter ulike typer industri- og infrastrukturanlegg, anlegg som innebærer gjødsling, og andre som gjennom utslipp vil kunne påvirke forurensningsgraden i vannforekomster (elver, innsjøer, kystvann, grunnvann). Det er eventuelle utslipp etter at planen eller tiltaket er realisert, ikke i anleggsfasen, som skal legges til grunn for vurderingene i vurderingen av vesentlige virkninger.

Eksempel på fakta-ark fra Vann-nett

Vannforskriften §§ 4-8 nedfeller miljømålene for vannforekomster. Tilstanden skal beskyttes mot forringelse og eventuelt forbedres med sikte på å nå et mål om god økologisk og god kjemisk tilstand. For grunnvann er miljømålet god kvantitativ og god kjemisk tilstand, jfr. vannforskriften § 6. Økologisk tilstand bestemmes på bakgrunn av biologiske-, hydromorfologiske-, og kjemiske- og fysiske kjemiske kvalitetselementer. Utgangspunktet for vurdering av kjemisk tilstand er listen over miljøkvalitetsstandarder for miljøgifter i vannforekomster, inntatt i vedlegg VIII til vannforskriften. Miljøtilstanden fastsettes og vurderes i tråd med [Veileder om klassifisering av miljøtilstand i vann](#).

De konkrete miljømålene for vann i perioden 2016- 2021 er fastsatt i regionale vannforvaltningsplaner med tilhørende tiltaksprogram godkjent av Klima- og miljødepartementet, og fremgår av databasen Vann-Nett.

Etter [vannforskriften](#) § 12 er det ikke adgang til å tillate nye fysiske endringer eller ny bærekraftig aktivitet som medfører dårlig kjemisk tilstand. Det er heller ikke adgang til å tillate virksomhet som medfører at tilstanden til vannforekomsten forringes fra svært god/god til dårligere enn god tilstand. Se også [veiledning](#) til bruk av vannforskriften §12.

Avrenning av forurenset vann. Foto: Mari Lise Sjong.

Planer og tiltak vil kunne medføre vesentlige negative virkninger og krav om konsekvensutredning når miljøtilstanden i vannforekomsten kan bli forringet fra en tilstandsklasse til en annen, eller miljøtilstanden i vannforekomsten allerede er dårligere enn god. Et viktig utgangspunkt for vurderingen er informasjon om eksisterende tilstand. Dette finnes i [Vann-nett](#).

Forurensning til sedimenter

Forurensning til sedimenter er aktuelt å vurdere for alle planer og tiltak som gjennom utslipp vil kunne påvirke forurensningsgraden i sedimentene i vannforekomsten. Det er eventuelle utslipp etter at planen eller tiltaket er realisert, ikke i anleggsfasen, som skal legges til grunn for vurderingene etter dette kriteriet.

Utslipp av miljøgifter kan føre til at bunnen i nærheten av utslippet forurenses. Fordi vannutskifting og andre fysiske faktorer varierer, er det ikke nødvendigvis et direkte forhold mellom vurderingen av forurensning i vann og vurdering av forurensning i sedimenter. Sedimentenes miljøtilstand er et av elementene i vurderingen av en vannforekomsts miljøtilstand jf. omtalen av forurensning til vann ovenfor.

Det er spesielt viktig at planer og tiltak tar hensyn til handlingsplanen for opprydding i forurenset sjøbunn. Handlingsplanen omfatter 17 prioriterte havne- og fjordområder som følges opp av forurensningsmyndighetene.

Planer og tiltak vil kunne medføre vesentlige virkninger og krav om konsekvensutredning når miljøtilstanden i vannforekomsten, inkludert kjemisk tilstand i sedimentet, kan bli forringet fra en tilstandsklasse til en annen, eller miljøtilstanden i vannforekomsten, inkludert kjemisk tilstand i sedimentene allerede er dårligere enn god. Miljødirektoratets veiledere kan være til hjelp i denne vurderingen: [Håndtering av sedimenter](#) TA-2960/2012, [Risikovurdering av](#)

[forurenset sediment](#) TA-2802/2011, [Klassifisering av miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann](#) TA-2229/2007 og [Klassifisering av miljøkvalitet i ferskvann](#).

Forurensning til grunn

Forurensning av grunn er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak som omfatter ulike typer industri- og infrastrukturanlegg, samt anlegg for utvinning, utnyttelse og transport av olje. Det er eventuelle utslipp etter at planen eller tiltaket er realisert, ikke i anleggsfasen, som skal legges til grunn for vurderingene om vesentlige virkninger. Det vil også være aktuelt

Fra Miljødirektoratets grunnforurensningsdatabase.

å gjøre en vurdering dersom det dreier seg om et område med forurenset grunn ved omregulering til mer følsom arealbruk.

Planer og tiltak vil kunne medføre vesentlig virkninger og krav om konsekvensutredning når grunnen forurenses på en slik måte at det kan være risiko for menneskers helse og for miljøet, og/eller risiko for helse og miljø i nærliggende områder, eller risiko for at fremtidig arealbruk i vesentlig grad begrenses. Endring av arealplaner som berører allerede forurensete områder eller områder med mistanke om forurenset grunn kan også medføre vesentlige virkninger, jf. [Grunnforurensningsdatabasen](#).

En nærmere vurdering av om det kan være risiko for helse og for miljøet må basere seg på alle relevante eksponeringsveier. Mennesker kan eksponeres for miljøgifter i grunnen når de puster inn forurenset støv og gasser, ved direkte kontakt med jorda, gjennom mat som er dyrket på området eller via lokale drikkevannskilder. Forurensningen kan også spres og kan føre til forurensning av grunnvannet og nærliggende innsjøer og fjorder. Forurensningen kan påvirke jorda slik at den mister sine viktige egenskaper i økosystemet. Dette kan føre til at planter og dyr ikke vil kunne leve der, eller til en endring i økologien på området.

Vurderingen om en grunnforurensning vil kunne begrense den framtidige arealbruken bør baseres på gjeldende norske normverdier for forurenset grunn, samt en risikovurdering dersom normverdiene overskrides, jf. [veiledning om risikovurdering av forurenset grunn](#). De norske normverdiene definerer forurenset grunn, og gjelder et begrenset antall miljøgifter. Ved andre relevante miljøgifter må det utøves skjønn.

Like viktig er det å gjøre vurderinger for områder med mistanke om forurenset grunn eller der det er bekreftet at grunnen allerede er forurenset med helse- og miljøskadelige stoffer. Her må mulige effekter på helse og miljø som følge av den endrede arealbruken tas til følge. Kildene til forurensningen kan være gamle utslipp fra industri og annen næringsvirksomhet eller utlekking fra gamle avfallsfyllinger. For vurdering av effekter på helse kan veilederen [Helsebaserte tilstandsklasser for forurenset grunn](#) benyttes. I tillegg må risiko for spredning av miljøgifter fra området tas inn. Ved spredning og forurensning av vann vil kriteriene nevnt under «forurensning til vann» over gjelde.

Ubehagelig lukt

Lukt er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak som omfatter eksempelvis industribedrifter, destruksjonsanlegg for dyreskrotter, forbrenningsanlegg for avfall og opplagringsplasser for slamavleiring. Lukt kan komme som utslipp fra punktkilder (piper, vifteavtrekk mm) og diffuse kilder (åpne porter, kompostranke mm).

Ubehagelig lukt over tid kan bli en stressfaktor som kan redusere trivsel og dermed indirekte gå utover helsen. Forholdet mellom luktintensiteten og konsentrasjonen av luktstoffer i lufta er ikke proporsjonalt. Lukt som er ubehagelig for én person vil kunne oppfattes som uproblematisk for en annen. Det er et mål om at lukt ikke skal medføre stress og oppleves som årsak til redusert trivsel. Veilederen [Regulering av luktutslipp i tillatelser etter forurensningsloven](#) foreslår vilkår for luktutslipp for å bidra til å sikre at luktulemper ikke skal inntreffe i mer enn omtrent 1 prosent av timene i en måned. Avstanden mellom luktkilde og naboer er en vesentlig faktor, i tillegg til geografiske og meteorologiske forhold, og hvordan anleggene drives.

"Emisjon" beskriver luktkonsentrasjonen/luktmengden ved luktutslippet, mens "immisjon" beskriver luktkonsentrasjonen i omgivelsene utslippspunktet forårsaker. Luktkonsentrasjon måles i luktenheter, ouE/m³.

Planer og tiltak vil kunne medføre vesentlig virkninger og krav om konsekvensutredning når det er risiko for at luktimmisjonen overstiger 1 ouE/m³ i mer enn 1 % av timene i en måned, eller luktimmisjonen er "gjenkjennerbar plagsom lukt" i mer enn 1 % av timene i en måned. For diffuse utslippskilder kan det være vanskelig å utføre representativ prøvetaking til olfaktometrisk analyse, og vurderingen gjøres vanligvis i tilknytning til «gjenkjennerbar plagsom lukt».

Lokalisering av bedrifter med luktutslipp er avgjørende for hvor stor risikoen er for luktproblemer og påfølgende klager. Selv om avstand til boligbebyggelse kan virke tilstrekkelig, kan topografi og lokalmeteorologiske forhold føre til at luktutslipp føres lange avstander fra et anlegg. Beliggenheten i terrenget er derfor like viktig som avstand. Lokalisering av aktiviteter innenfor en virksomhets eget areal kan også ha betydning for immisjon hos naboer.

Dersom virksomheten etablerer seg i industriparken der det allerede er andre virksomheter med luktutslipp, bør det gjøres en konkret vurdering av samlet luktutslipp fra

industriområdet slik at luktmissjonen gjenspeiler lukten omgivelsene faktisk blir utsatt for og ikke kun lukten som kommer fra en enkelt virksomhet.

Støy

Støy er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak som omfatter veier, jernbane- og sporveisanlegg, flyplasser, industribedrifter, havner og terminaler, skytebaner, vindturbiner samt motorsport- og øvingsbaner. Retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging, [T-1442/2016](#) etablerer grenser for ulike støysoner, og vil være retningsgivende for vurdering av vesentlige virkninger. Se også [veileder til retningslinjene](#).

Planer og tiltak kan medføre vesentlige virkninger når planen eller tiltaket vil medføre en vesentlig økning i antall personer som utsettes for støy utover anbefalte grenseverdier gitt i T-1442/2016, eller medføre vesentlig økning i støynivå for personer som allerede i dag er utsatt for støy utover de anbefalte grenseverdiene i T-1442/2016.

En angivelse av hva som er vesentlig økning i antall støyutsatte personer vil måtte baseres på en konkret faglig vurdering. Personer som i denne sammenheng må regnes som utsatt for støy, er de som er knyttet til boliger, fritidsboliger, helseinstitusjoner, barnehager og skoler i planen eller tiltakets influensområde.

Det må også gjøres en konkret vurdering av hva som bør regnes som vesentlig økning i støynivå. Nivåene bør ses i sammenheng med hvor mange som blir berørt av planen eller tiltaket, og antallet bør vurderes ut fra at plagegrad legges til grunn. Med vesentlig økning i støynivå legges det her til grunn økning i støynivå på minst 3 dB. I henhold til T-1442/2016 skal det gjøres vurderinger av tiltakets virkning både på ekvivalent støynivå og hendelser med høyt maksimalnivå der disse er utslagsgivende. For å fastsette nivå og antall personer vil det i situasjoner hvor det er tvil eller uenighet være nødvendig å gjøre støyberegninger med de metoder som er fastsatt for den aktuelle støykilden.

Støy vil være et relevant vurderingskriterium også der støynivået eller antall personer som utsettes for støy er lavere enn grenseverdiene. Dette kan gjelde for eksempel friluftslivsområder. Fravær av støy er en forutsetning for at friluftslivs- og rekreasjonsområder og kulturmiljøer skal ha full verdi. Hvilke lydnivåer som oppleves som sjenerende, avhenger av hvilken type område man befinner seg i, og hvilken bruk av området som er ønskelig. Der kommunen har definert stille områder etter T-1442, vil en vesentlig endring av støynivået (over 3 dB) også her være grunn til å vurderes etter forskriften.

Vindturbiner kan medføre støy som må vurderes i forhold til vesentlige virkninger Foto: Mari Lise Sjong.

Stråling

Stråling er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak som omfatter anlegg for samling, bearbeiding og lagring av radioaktivt avfall. Det er bare planer og tiltak som i seg selv medfører risiko for stråling som skal vurderes. Planer og tiltak som ikke medfører slik risiko, men som foreslås lokalisert i områder hvor det fra før finnes eller er planlagt tiltak eller aktiviteter som medfører slik risiko, omfattes ikke av forskriften. Problemstillinger knyttet til slike etableringer forutsettes behandlet gjennom kommunens alminnelige plikt til å foreta risiko- og sårbarhetsanalyser av alle arealplaner.

Anlegg beregnet utelukkende på lagring av bestrålt kjernebrensel eller radioaktivt avfall på annet sted enn produksjonsstedet - og som er planlagt å vare i mer enn ti år - omfattes av forskriftens vedlegg I og skal alltid konsekvensutredes. Kriteriene vil derfor særlig relatere seg til tilsvarende lagringsanlegg som er ment å vare kortere enn ti år.

Det er ikke hensiktsmessig at ethvert anlegg for samling, bearbeiding og lagring av radioaktivt avfall som medfører risiko for stråling skal konsekvensutredes. Utgangspunktet for vurderingene må være at strålingen kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn. I denne sammenheng vil det være strålingspotensialet som står sentralt i vurderingene. Det er stråledosene som påføres mennesker og miljø i forbindelse med drift og ulykker, som er de sentrale risikomomentene.

Planer og tiltak vil kunne medføre vesentlig virkninger når de kan medføre økte stråledoser til befolkningen (mer enn 10 mikroSv pr. år) og forurensning av det ytre miljø, eller hvis de har potensial for ulykker der berørt befolkning utenfor anleggets område utsettes for mer enn 0,25 milliSv pr. år

3.2.21 Klimagassutslipp (bokstav g)

De viktigste klimagassene er karbondioksid (CO₂), metan (CH₄), lystgass (N₂O) og fluorholdige gasser som HFK og PFK. Kortlevde klimadrivere som svart karbon (BC) er også relerelevant.

Klimagassutslipp er særlig aktuelt å vurdere for planer og tiltak som omfatter anlegg eller utbygging som f.eks. vil gi vesentlig trafikkøkning, utslipp fra fossile brenslere, bruk av fluorholdige gasser i produkter, bruk av innsatsfaktorer i produksjonen som inneholder fossile ressurser, bruk av store mengder materialer, eller føre til arealbruksendringer. Utslipp forbundet med arealbruksendringer kan for eksempel være nedbygging av myr og tiltak som medfører permanent avskoging, til nydyrking, torvuttak, bebyggelse, mm.

For å kunne gjøre en spesifikk vurdering av hva som bør regnes som vesentlige klimagassutslipp, kan en gjøre en vurdering av mengde utslipp som skjer umiddelbart og om det har store utslipp gjennom livsløpet. Det siste kan for eksempel være tiltak som krever mye energi i bruksfasen og som har store vedlikeholdsbehov. For tiltak som gir avskoging kan en også inkludere tap av opptak i fremtiden. I tillegg kan det være viktig å vurdere om tiltaket har lock-in effekter² og ringvirkninger som gjør at det blir vanskelig å gå over til mer

---

² Med lock-in effekter menes her forhold ved planen eller tiltaket som bidrar til å gjøre omstillingen mot et lavutslippssamfunn mer vanskelig eller kostbart fordi de låser oss til en utslippintensiv teknologi eller infrastruktur.

klimariktige løsninger i fremtiden. Dette kan blant annet være at løsningen er basert på en type energivare eller teknologi, eller plassering av bygg eller anlegg i områder som vil kreve stor infrastrukturutvikling – som igjen vil gi klimaeffekter.

3.2.22 Risiko for alvorlige ulykker som en følge av naturfarer som ras, skred eller flom (bokstav h)

Planer og tiltak vil normalt utløse krav om konsekvensutredning dersom de kan gi økt fare for alvorlige flom- og/eller skredsituasjoner. Dette omfatter planer og tiltak som i seg selv medfører økt fare (sannsynlighet) for alvorlige flom- og skredsituasjoner, og planer og tiltak som foreslås lokalisert i områder hvor det fra før foreligger fare for flom eller skred. Ny kunnskap om fareområder og effekter av klimaendringer kan føre til at områder som tidligere har vært ansett som tilstrekkelig sikre for f.eks. utbygging, ikke lenger tilfredsstiller kravene.

Etter plan- og bygningsloven § 4-3 skal planmyndigheten ved utarbeidelse av planer for utbygging påse at risiko- og sårbarhetsanalyse gjennomføres for planområdet, eller selv foreta slik analyse. Det er også krav om risiko- og sårbarhetsanalyser i ulike sektorregelverk knyttet til etablering av virksomhet. Risiko- og sårbarhetsanalyser er et viktig grunnlag for myndighetenes beslutninger om gjennomføring av tiltak og planer, blant annet når det gjelder etablering av virksomhet som håndterer farlige stoffer. I saker som omfattes av krav til konsekvensutredninger skal risiko- og sårbarhetsanalyser inngå i konsekvensutredningen.

Samfunnssikkerhet i kommunens arealplanlegging. Metode for risiko- og sårbarhetsanalyse: <https://www.dsb.no/veiledere-handboker-og-informasjonsmaterie//samfunnssikkerhet-i-kommunenes-arealplanlegging/>

Klimaprofil for fylkene:

<https://klimaservicesenter.no/faces/desktop/article.xhtml?uri=klimaservicesenteret/klimaprofil>
[er](#)

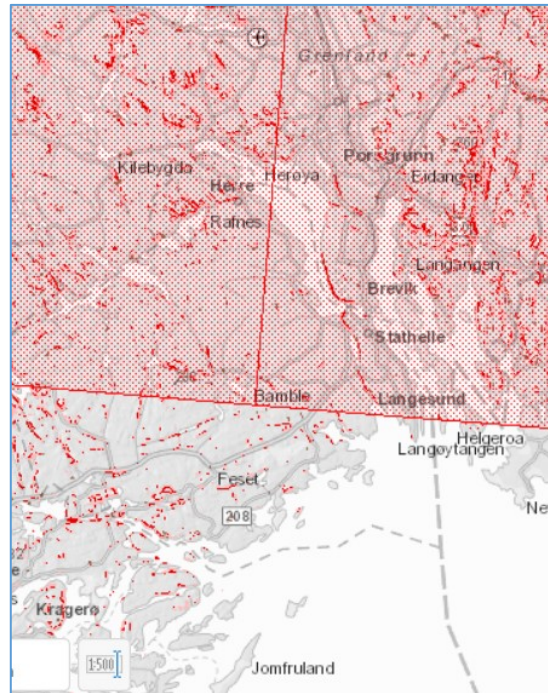
Flere plan- og tiltakstyper vil kunne være aktuelle å vurdere i forhold til flom- og skredfare. Normalt vil vurderinger etter dette kriteriet være mest relevant i områder hvor de naturgitte forholdene innebærer at det fra før er fare for flom og skred. Det må vurderes om og eventuelt i hvilken grad planen eller tiltaket medfører økt fare (sannsynlighet) for at en alvorlig skred- eller flomsituasjon vil kunne oppstå.

Det er mange eksempler på at utbygging med tilhørende bygge- og anleggsvirksomhet har utløst skred med alvorlige konsekvenser. I skredfarlige kvikkleireområder vil selv små terrenginngrep i form av utgraving eller utfylling av masser kunne utløse initialscred som forplanter seg raskt bakover. I skredfarlig, bratt terreng vil f.eks. endringer av naturlige dreneringsveier for flomvann kunne utløse jordskred som kan ramme bebyggelse nedenfor. Inngrep i og inntil vassdrag vil kunne øke flomproblemene både oppstrøms og nedstrøms utbyggingsområdet.

Som grunnlag for nærmere vurderinger i forbindelse med planlegging og utbygging i områder med flom- og/eller skredfare skal NVEs [retningslinjer og veiledere](#) benyttes. I [NVE Atlas](#) finnes mange relevante kartdatasett.

Fordi flom, erosjon og skred er naturlige prosesser og en del av miljøet bør en, for å redusere skaderisiko, generelt unngå utbygging for nær vassdrags og skredfarlige områder når dette er mulig. Utbygging i slike områder er alltid utsatt for en viss fare. Der det likevel utarbeides/revideres arealplaner eller fremmes forslag om ny bygge- og anleggsvirksomhet i flom- eller skredfarlige områder, må det gjøres en vurdering av sannsynlighet for at en hendelse kan inntreffe. Planer og tiltak som vil medføre at det må gjennomføres risikoreduserende tiltak (heving av byggegrunn, flomverk, erosjonssikring, skredstabiliserende tiltak o.a.) betraktes normalt som å medføre vesentlige virkninger. Prinsippene og prosedyrene som er gitt i retningslinjene fra NVE skal legges til grunn for vurdering av planer og tiltak der det er potensiell flom- og/eller skredfare.

Kommuneplanens arealdel/kommunedelplan for arealbruk skal vurderes for vesentlige virkninger dersom aktsomhetskart for flom- eller skred, eller annen relevant informasjon, tilsier at eksisterende eller planlagte utbyggingsområder i planen kan være utsatt for fare. Ved vurderingen av om en reguleringsplan eller et tiltak kan få vesentlige virkninger skal det vurderes i forhold til plan- og bygningsloven § 28-1 (sikker byggegrunn), konkretisert i [TEK10](#) kapittel 7 og ytterligere utdypet i NVEs retningslinjer og veiledere, jf. også [Faktaark](#) om klimatilpasning. Dersom det planlegges ny utbygging i et område der det kan være flom-

Et utvalg kartdata fra datasettet Naturfare i NVE Atlas

eller skredfare skal reguleringsformålet/tiltaket plasseres i tiltaksklasse, og fagkyndig må dokumentere at gjeldene sikkerhetsnivå for aktuell tiltaksklasse vil bli oppnådd.

3.3 Egenskaper ved virkningene (fjerde ledd)

Elementer som inngår i fjerde ledd er:

- Virkningenes intensitet og kompleksitet
- Sannsynlighet for at virkningene inntreffer og når de inntreffer
- Varighet og hyppighet
- Mulighet for å begrense eller reversere virkningene
- Om virkningene strekker seg over landegrensene
- Samlede virkninger av forslaget til plan eller tiltak og andre eksisterende, godkjente eller planlagte planer eller tiltak

Som presiseret i kapittel 1.3 og i innledningen til tabellen i kapittel 2 vil det være viktig å vurdere om tiltaket er irreversibelt og samvirke med andre eksisterende og planlagte tiltak (kumulative virkninger).

4. Vedlegg I - Forskriften § 10

§ 10 Kriterier for vurderingen av om en plan eller et tiltak kan få vesentlige virkninger for miljø eller samfunn

I vurderingen av om en plan eller et tiltak kan få vesentlige virkninger for miljø eller samfunn, skal det ses hen til egenskaper ved planen eller tiltaket, jf. annet ledd og planen eller tiltakets lokalisering og påvirkning på omgivelsene, jf. tredje ledd. Det skal også i nødvendig grad ses hen til egenskaper ved virkninger nevnt i fjerde ledd.

Egenskaper ved planen eller tiltaket omfatter:

- a) størrelse, planområde og utforming
- b) bruken av naturressurser, særlig arealer, jord, mineralressurser, vann og biologiske ressurser
- c) avfallsproduksjon og utslipp
- d) risiko for alvorlige ulykker og/eller katastrofer.

Lokalisering og påvirkning på omgivelsene omfatter en vurdering av om planen eller tiltaket kan medføre eller komme i konflikt med:

- a) verneområder etter naturmangfoldloven kapittel V eller markaloven § 11, utvalgte naturtyper (naturmangfoldloven kapittel VI), prioriterte arter, vernede vassdrag, nasjonale laksefjorder og laksevassdrag, objekter, områder og kulturmiljø fredet etter kulturminneloven
- b) truede arter eller naturtyper, verdifulle landskap, verdifulle kulturminner og kulturmiljøer, nasjonalt eller regionalt viktige mineralressurser, områder med stor betydning for samisk utmarksnæring eller reindrift og områder som er særlig viktige for friluftsliv
- c) statlige planretningslinjer, statlige planbestemmelser eller regionale planbestemmelser gitt i medhold av plan- og bygningsloven av 27. juni 2008 eller rikspolitiske bestemmelser eller rikspolitiske retningslinjer gitt i medhold av plan- og bygningsloven av 14. juni 1985
- d) større omdisponering av områder avsatt til landbruks-, natur- og friluftsmål, samt reindrift eller områder som er regulert til landbruk og som er av stor betydning for landbruksvirksomhet
- e) økt belastning i områder der fastsatte miljøkvalitetsstandarder er overskredet
- f) konsekvenser for befolkningens helse, for eksempel som følge av vann- eller luftforurensning
- g) vesentlig forurensning eller klimagassutslipp
- h) risiko for alvorlige ulykker som en følge av naturfarer som ras, skred eller flom.

I vurderingen av om planen eller tiltaket kan få vesentlige virkninger og følgelig skal konsekvensutredes, skal det ses hen til virkningenes intensitet og kompleksitet, sannsynlighet for at virkningene inntreffer og når de inntreffer, varighet, hyppighet og mulighet for å reversere eller begrense dem, om virkningene strekker seg over landegrensene, samt samlede virkninger av forslaget til plan eller tiltak og andre eksisterende, godkjente eller planlagte planer eller tiltak.

5. Vedlegg II - Relevant litteratur, veiledning og datasett

Artsdatabanken. [Norsk rødliste for arter 2015](#)
Artsdatabanken. [Norsk rødliste for naturtyper 2011](#)
[Den europeiske landskapskonvensjonen](#)
DSB. [Veileder om sikkerheten rundt storulykkevirksomheter](#)
DSB. [Veileder om samfunnsikkerhet i arealplanlegging](#)
DSB. [Oversikt over anlegg med farlig stoff: FAST – anlegg og kart](#)
[Finnmarkseiendommen](#)
[Fjellstyrene](#)
Folkehelseinstituttet. [Luftkvalitetskriterier](#)
[Forskrift om rammer for vannforvaltningen](#)
[Forskrift om rikspolitisk bestemmelse for kjøpesentre](#)
[Forskrift om særskilte krav til akvakulturelatert virksomhet i eller ved nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder](#)
[Forskrift om utvalgte naturtyper](#)
[Geonorge](#) (kartdataportal)
Landbruksdirektoratet. [Utvalgte kulturlandskap i jordbruket](#)
Landbruksdirektoratet. [Reindriftens arealbrukskart](#)
Kulturdepartementet og Klima- og miljødepartementet. [Kirkerundskrivet](#)
[Lov om forvaltning av naturens mangfold](#)
[Lov om kulturminner](#)
[Lov om laksefisk og innlandsfisk](#)
[Lov om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner](#)
[Lov om planlegging og byggesaksbehandling](#)
Miljødirektoratet. [Grunnforurensningsdatabasen](#)
Miljødirektoratet. [Helsebaserte tilstandsklasser for forurenset grunn](#)
Miljødirektoratet. [Håndtering av sedimenter](#) TA-2960/2012
Miljødirektoratet. [Inngrepsfrie naturområder i Norge - INON](#)
Miljødirektoratet. [Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder](#)
Miljødirektoratet. [Klassifisering av miljøkvalitet i ferskvann](#)
Miljødirektoratet. [Klassifisering av miljøkvalitet i fjorder og kystfarvann](#) TA-2229/2007
Miljødirektoratet. [Lakseregisteret](#)
Miljødirektoratet. [Miljøstatus](#)
Miljødirektoratet. [Nasjonale miljømål](#)
Miljødirektoratet. [Naturbase](#)
Miljødirektoratet. [Regulering av luktutslipp i tillatelser etter forurensningsloven](#)
Miljødirektoratet. [Retningslinje for behandling av støy i arealplanlegging](#) T-1442/2016
Miljødirektoratet. [Retningslinjer for behandling av luft i arealplanleggingen](#) T-1520
Miljødirektoratet. [Risikovurdering av forurenset sediment](#) TA-2802/2011
Miljødirektoratet. [Veileder til bruk av vannforskriften § 12](#)
Miljødirektoratet. [Veileder om klassifisering av miljøtilstand i vann](#)
Miljødirektoratet. [Veileder til retningslinje for støy i arealplanlegging](#)

Miljødirektoratet. [Veiledning om risikovurdering av forurenset grunn](#)
Miljødirektoratet. [Veiledning til T-1520](#)
NIBIO. [Kilden](#)
NIBIO. [Nasjonalt referansesystem for landskap](#)
Norges Geologiske Undersøkelse. [Mineralressurser](#)
NVE. [NVE Atlas](#)
NVE. [Om flom og skred i arealplanlegging](#)
NVE. [Sikkerhet mot kvikkleireskred](#)
NVE. [Sikkerhet mot skred i bratt terreng](#)
NVE. [Verneplan for vassdrag](#)
Riksantikvaren. [Askeladden \(passordbeskyttet\)](#)
Riksantikvaren. [Kulturminnesøk](#)
Riksantikvaren. [NB!-registeret](#)
[Rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag.](#)
[Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen](#)
Statens Kartverk. [Tur og friluftsruter.](#)
[Statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen](#)
[Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging](#)
[Statlig planretningslinje for klima- og energiplanlegging i kommunene](#)
[Statskog](#)
[St.prp. nr. 32 \(2006-2007\) Om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder](#)
[UNESCOs verdensarvliste](#)
[Vann-nett](#)